

כא 7 ואלה המשפטים אשר תשים

לקט בהיר

רש"י

(ח) ואלה המשפטים. כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים, ואלה מוסף על הראשונים, מה הראשונים מסיני חף אלו מסיני (מסיני), ולמה נכמכה פרשת דינין לפרשת מצבת, לומר לך שחשים סנהדרין אלל המקדש* (כ) אשר תשים לפניהם. אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על שיני נוסחאות המצות

(א) כל מקום אין פירושו בכל מקום, כי רובא דרובא בין חיצת אלה ובין ואלה לא באו לא לפסול ולא להוסיף, ולא אמרו רז"ל ולא דרשו בהם שום דבר מפני שנלך המינה לגופו ואינו מיותר, כגון, אלה מסעי בני, שאחר שחטו בערבות מואב וגאמרו כל מעשותם אמר הכתוב אלה הם המעשות מתחילה ועד סוף שעשו בני, ואין כאן שום שינוי או יתור לדרוש, או אלה הדברים אשר דיבר משה וכו', אמר

שעך כאן היה אומר להם מה שנוטוה מהקב"ה משך היוחס במדבר, אבל אלה הדברים הם מה שאמר להם דרך מוסר וחזרה בערבות מואב, וכן הוא בחיצת "וואלה", כגון ואלה הנגדים אשר יעשו (כ"ח ד'), לפי שאמר דרך כלל שיעשו בני כהונה לשם ולתפארת חזר לפרט ואלה הם מה שאמרתי לעשות, ווא"ו זו אינו אומר כלום אלא הוא ככל האזו"ן שצמורה המקשרים דבר לדבר כסדר, משא"כ כמה שלפניו וכן כל כיוצא בזה שחיצת אלה מיותר הוא, וכי יש משפטים אחרים שלא חשים לפניהם, ולמה להקדמה הזאת, יאמר שחשים לפנייהם משפטים כי תקנה וכו', ודאי שצא לומר דבר, לזה אם היה צא וא"ו בא למעט ולפסול דברים שיצוהו מדברים שהיו עד כאן, או להפך פוסל ומיעט מה שהיה עד עתה, ואם הוא בוא"ו בא אדרבה לקשר ולהוסיף ב' הענינים זה לזה ולרבות בהם דבר שלא היה נשמע בלא זה (רא"ם), ופי' חיצת "אח" כאן ברש"י כמו בלחצי את העיר מן העיר הפוכו של "על" כלומר אילו היה כתוב אלה היה פוסל ומפריד פרשה זו מן הראשונים (רע"ב): (ב) והגם שכל החזרה ניתנה מסיני ואפילו אחרן שנכתב בהו אוהל מועד או ערבות מואב, ונפרט רש"י שצמורה ליה בריש פרשת בהר כר' עקיבא שאפילו פרטי ודקדוקי כל המלות נאמרו בסיו, אע"פ לריכין אנו ללימוד זה שצמורה שהדינים צמרה ניתנו ולא בסיו, לזה בא להשמיענו שרק ראשי פרקים נלטו במרה, אבל דינים שנפרשה זו מסיני באו כמו העשרת הדברות (מ"ל), ולפי"ו קשה, אם חיצת ואלה קושר את הפרשה לעשרת הדברות למה הפסיק ביניהם בפ' המוצת (רא"ם), ויותר קשה שפ' מוצת החזיר זה ויאמר ה' אל משה ח"כ היתה שם הפסקה וקריאה למשה כמו בכל דיבור ואמירה, וכאן היא רק הפסקה בלא אמירה וקריאה, ועוד שלא אמר אשר חשים לפני בני, אלא לפנייהם וקאי על מה שאמר בפ' מוצת כה תאמר לבני ישראל, ח"כ אדרבה קומכו ומקשרו לפ' המוצת ולא לעשרת הדברות, וזה מה שאמר רש"י "ולמה" בוא"ו פי' ח"כ למה נסמכה (ג"א), או אפשר שיעלה על דעתך לומר שהמשפטים ודינים כולם דברי סברה הם ואין לריך לזה דעת עליון, אלא סנהדרי דור ודור ישפטו לפי שכלם, ולא נאמרו מסיני אלא פרטים אחדים, לזה נריך לימוד יותר מכל החזרה, שכולם ממקום קדוש עליון באו, ולסברא זו אפשר לומר שמפני זה סמך רש"י לכאן ולמה נסמכה וכו' לומר שגם דבר זה עמו הוא להיות הסנהדרין אלל המוצת שעבודת הסנהדרין הוא ממש כמו עבודת המוצת, הגם שהם דיני ממונות בין אדם לחבירו (מהרי"א), גם נוכל לומר שהמשפטים נאמרו למשה ח"כף אחר עשרת הדברות קודם דתנו מן הנה, ופרשת ויקחו לי תרומה וכל תרומה נאמרה לו בני' יום ששהה שם לקבל הלוחות (רע"ב), ובדמז"ן הק' נותן טעם, לפי שהמשפטים נמר וסיוס וביאורים על לא תרנח לא תגטב לא תחמוד, וענין עבד ואמה על אנכי ה' וכו' מביט עבדים, ומנה ומקלל הוריו פרטים על כבוד את אביך וכו': (ג) פי' בכל מקום שהמוצת שם לריך להיות אללו סנהדרין, אבל לא להפך אלל הסנהדרין חשים מוצת, וזה מתוך למה לא סמך משפטים לעשרת הדברות ואח"כ יסמך לה פי' מוצת

שעך כאן היה אומר להם מה שנוטוה מהקב"ה משך היוחס במדבר, אבל אלה הדברים הם מה שאמר להם דרך מוסר וחזרה בערבות מואב, וכן הוא בחיצת "וואלה", כגון ואלה הנגדים אשר יעשו (כ"ח ד'), לפי שאמר דרך כלל שיעשו בני כהונה לשם ולתפארת חזר לפרט ואלה הם מה שאמרתי לעשות, ווא"ו זו אינו אומר כלום אלא הוא ככל האזו"ן שצמורה המקשרים דבר לדבר כסדר, משא"כ כמה שלפניו וכן כל כיוצא בזה שחיצת אלה מיותר הוא, וכי יש משפטים אחרים שלא חשים לפנייהם, ולמה להקדמה הזאת, יאמר שחשים לפנייהם משפטים כי תקנה וכו', ודאי שצא לומר דבר, לזה אם היה צא וא"ו בא למעט ולפסול דברים שיצוהו מדברים שהיו עד כאן, או להפך פוסל ומיעט מה שהיה עד עתה, ואם הוא בוא"ו בא אדרבה לקשר ולהוסיף ב' הענינים זה לזה ולרבות בהם דבר שלא היה נשמע בלא זה (רא"ם), ופי' חיצת "אח" כאן ברש"י כמו בלחצי את העיר מן העיר הפוכו של "על" כלומר אילו היה כתוב אלה היה פוסל ומפריד פרשה זו מן הראשונים (רע"ב): (ב) והגם שכל החזרה ניתנה מסיני ואפילו אחרן שנכתב בהו אוהל מועד או ערבות מואב, ונפרט רש"י שצמורה ליה בריש פרשת בהר כר' עקיבא שאפילו פרטי ודקדוקי כל המלות נאמרו בסיו, אע"פ לריכין אנו ללימוד זה שצמורה שהדינים צמרה ניתנו ולא בסיו, לזה בא להשמיענו שרק ראשי פרקים נלטו במרה, אבל דינים שנפרשה זו מסיני באו כמו העשרת הדברות (מ"ל), ולפי"ו קשה, אם חיצת ואלה קושר את הפרשה לעשרת הדברות למה הפסיק ביניהם בפ' המוצת (רא"ם), ויותר קשה שפ' מוצת החזיר זה ויאמר ה' אל משה ח"כ היתה שם הפסקה וקריאה למשה כמו בכל דיבור ואמירה, וכאן היא רק הפסקה בלא אמירה וקריאה, ועוד שלא אמר אשר חשים לפני בני, אלא לפנייהם וקאי על מה שאמר בפ' מוצת כה תאמר לבני ישראל, ח"כ אדרבה קומכו ומקשרו לפ' המוצת ולא לעשרת הדברות, וזה מה שאמר רש"י "ולמה" בוא"ו פי' ח"כ למה נסמכה (ג"א), או אפשר שיעלה על דעתך לומר שהמשפטים ודינים כולם דברי סברה הם ואין לריך לזה דעת עליון, אלא סנהדרי דור ודור ישפטו לפי שכלם, ולא נאמרו מסיני אלא פרטים אחדים, לזה נריך לימוד יותר מכל החזרה, שכולם ממקום קדוש עליון באו, ולסברא זו אפשר לומר שמפני זה סמך רש"י לכאן ולמה נסמכה וכו' לומר שגם דבר זה עמו הוא להיות הסנהדרין אלל המוצת שעבודת הסנהדרין הוא ממש כמו עבודת המוצת, הגם שהם דיני ממונות בין אדם לחבירו (מהרי"א), גם נוכל לומר שהמשפטים נאמרו למשה ח"כף אחר עשרת הדברות קודם דתנו מן הנה, ופרשת ויקחו לי תרומה וכל תרומה נאמרה לו בני' יום ששהה שם לקבל הלוחות (רע"ב), ובדמז"ן הק' נותן טעם, לפי שהמשפטים נמר וסיוס וביאורים על לא תרנח לא תגטב לא תחמוד, וענין עבד ואמה על אנכי ה' וכו' מביט עבדים, ומנה ומקלל הוריו פרטים על כבוד את אביך וכו': (ג) פי' בכל מקום שהמוצת שם לריך להיות אללו סנהדרין, אבל לא להפך אלל הסנהדרין חשים מוצת, וזה מתוך למה לא סמך משפטים לעשרת הדברות ואח"כ יסמך לה פי' מוצת

אור החיים

(כא) א. ואלה המשפטים. לריך לדעת טעם אומרו ואלה יכול שזוין ולא אומרו ואלה"ו) והגם נתלקו יודעים תלמוד לומר ואלה וגו' ערבן לפנייהם כשולחן הערוך) עד כאן, והגם לרבי ישמעאל אומר לומר לך מה עליונים) מסיני חף הראשונים שמפרש ואלה שצא לומר שנאמרו בסיוי בהכרת

(כא) א. ואלה המשפטים. לריך לדעת טעם אומרו ואלה יכול שזוין ולא אומרו ואלה"ו) והגם נתלקו יודעים תלמוד לומר ואלה וגו' ערבן לפנייהם כשולחן הערוך) עד כאן, והגם לרבי ישמעאל אומר לומר לך מה עליונים) מסיני חף הראשונים שמפרש ואלה שצא לומר שנאמרו בסיוי בהכרת

אור בהיר

(א) בוא"ו. (ב) עשרת הדברות. (ג) פירוש על ידי הא"ו נלמוד עליון מתחתון, מה המשפטים כשולחן ערוך שנאמר חשים

1

לפרש טעם שהולך הכ על פרטי מלואו זו שנאמר הכי אמר רבי ישמעאל (קט"ו) שכל המלות ופרטיהם צאובל מועד ו המשפטים בכלל ולא היה דבר זה. ולרבי עקיבא ש צמרייתא השנוייה צמחי כללוחיהם ופרטיהם צמי המשפטים שצא ללמד שנו להשמיענו זה והולך לפר לדברי רש"י שפירש כא' וצפרשת צבר סיני פירש שמיטה נאמרו כללוחיה ו החורה כולה וכו', והם צ' לו לפרש כאן ואלה המו ראשון מה שצוה בצעון ש כשולחן הערוך בין משפטיה שקדמו להם). ומה שראוי רבי ישמעאל הוא שנאצ וצרכים), אין דבריו נראוי דיבר ה' יותר מעשרת ה ישמעאל אומר בפירוש כן לדבריו ומכל שכן שלא אמנו עליונים מסיני ולא אמר וצרכים, ודברים אלו אין ל הקושיא שהקשינו, כבר ישב

לפניהם, חף עליונים כן. (ד) ו שקרונים יותר לפשטיות הכתובים, לוד שדעת רש"י לשלול שנטונו בו קושימינו, שיכול רש"י ז"ל לנסבד בו שנאמרה בקולות, ואין סתירה. שמיטה יולא מכלל כל המלות, שג לומר שגם במשפטים מורה. ה במעמד כל ישראל, על כל פנים יהי המצד את הרא"ם, הלא רש"י בעצ קבלת הדברות, עכ"ל. ואין זו קושי מעמד כל ישראל, מה שאין כן הרא' חק ממה שנכתב סמוך לו

ואלה המשפטים אצו רש"י אונקלוס - אימור גמרא כל אור
רש"י שניש (שג"ו)

חותמין בשלום בברכת כהנים חותמין בשלום אומר רבי שמעון בן חלפתא אין כלי מחזיק ברכה אלא שלום שנאמר (תהלים כט, יא) 'ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום'.

מסורת המדרש קריש ותפלה וברכת כהנים חותמין בשלום ספרי שופטים קצט דראי"ש שם. דק"ר צו ט. ט. דכ"ד שם. תנ"י עז. לייש תהלים תשי"א. ע"ש וזהר ת"א מת. ח"ב רה. אריש אין כלי מחזיק ברכה אלא שלום משנה עקצין סוף פ"ג. ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד. לעיל י"א. ו. דב"ר ת. סוסי" טו. לייש נשא תשי"א. תהלים תשי"א. דא. תוד"כ בחוקתי פ"א. ת. לייש בחוקתי מדעב.

ב. הלכה אם ראה הרבה אוכלוסין וכיו. ברכות נח. תוספתא שם פ"ה. ה. ירושלמי ברכות פ"ט ה"א. תנחומא כאן. ו. תנ"י א. (כ"ה"ט). כשם שאין פרצופיהן דומין שם. סנהדרין לת.

76 ב. (כו. טריטז) 'וידבר משה אל ה' יפקד ה' וגו' הלכה (תוספתא ברכות ו, ה) אם ראה הרבה אוכלוסין של בני אדם אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם חכם הרזים כשם שאין פרצופותיהן דומין זה לזה כך אין

— התפילה חותמין ב"שלום", "המברך את עמו ישראל בשלום" (תנחו" כאן, א.). וכן — בברכת כהנים, שהיא שורה של ברכות שהקב"ה מברך בהן את ישראל (עי' ויק"ר שם). גם בה — חותמין ב"שלום", "וישם לך שלום", "לומר לך שאין הברכות מועילות כלום אלא אם כן "שלום" עמהם" (לעיל י"א, ז.). שזו כוללת את כולן. וכאשר — אומר רבי שמעון בן חלפתא: "ראה מה חביב השלום, כשבקש הקב"ה לברך את ישראל ... מצא" (דב"ר שם). כי — אין "כלי מחזיק ברכה" — "שהוא מחזיק כל הברכות" (שם), "שכל הברכות כלולות בו" (ויק"ר שם). כדי "לברכן בו" (דב"ר שם) — אלא שלום, וכמו שדרשו חכמים (בתו"כ בחקותי, א, ח.): "שמא תאמר: "הרי מאכל והרי משתה — כמו שרבו שם הברכות בפרשה — אבל אם אין שלום אין כלום", תלמוד לומר (ויקרא כו, ו): "ונתתי שלום בארץ", מגיד — הכתוב בכך — שהשלום שקול כנגד הכל", וזהו — שנאמר: "ה' עוז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום", ולא אומר "יברך לעמו שלום" או "יברך את עמו ברכת שלום", אלא "בשלום". פעם אחת ויחידה בכל כתבי הקודש שהוא אומר "ברכת ב...". שהיא "בתוך". כמו "ברוך אתה בעיר", וכאן "בשלום" — "בתוך השלום" (יפ"ת בויק"ר שם). שאין השלום עצמו בלבד הברכה אלא יתן ברכה בתוך השלום. שהוא הוא הכלי המקיף וכולל ומחזיק הברכה. וזהו: "ה' עוז לעמו יתן" — כשה' רוצה לתת לעמו חזק, קיום. "ה' יברך את עמו בשלום" — הוא נותן להם ברכותיו בתוך השלום. שהשלום יחזיק ויקיים בו את הברכות כולן.

ב. 'וידבר משה אל ה' לאמר, יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה', הזכיר כאן משה לפני הקב"ה את שבחו "אלהי הרוחות לכל בשר". וידרש לכן המקרא הזה בפתיחה בדבר — הלכה — מענין זה, "רוחותיהם" — "דעותיהם" של כל בני בשר, זו מה ששנינו בברייתא אשר — אם ראה — אדם — הרבה אוכלוסין — מקובצים — של בני אדם — מישראל (כני הגמי ברכות נח. עיי"ש) — אומר: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, חכם הרזים" — "היחיע מה בלב כל אלו", כי — כשם שאין פרצופותיהן — של בני אדם — דומין זה לזה, וכל אדם נבחן וניכר מזולתו במראה פרצוף פניו, והוא מנפלאות ה', ומחסדיו בעולמה. לתיקון וישוב העולם, להבחין בין זה לזה במשא ומתן ובזיקה שבין זה לזה. בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, למי ומי כל אחד ואחד (עי' סנהדרין לח.). כך אין דעתן — של כולם אחת, שאין הם — שוין — בדעותיהם

לפיכך יתברר כי ה' עוז לעמו יתן... וכן ה"א. וי"א. וי"ב. וי"ג. וי"ד. וי"ה. וי"ו. וי"ז. וי"ח. וי"ט. וי"י. וי"יא. וי"יב. וי"יג. וי"יד. וי"טו. וי"טז. וי"יז. וי"יח. וי"יט. וי"כ. וי"כא. וי"כב. וי"כג. וי"כד. וי"כה. וי"כו. וי"כז. וי"כח. וי"כט. וי"ל. וי"מא. וי"מב. וי"מג. וי"מד. וי"מה. וי"מו. וי"מז. וי"מח. וי"מט. וי"מכ. וי"מכא. וי"מכב. וי"מכג. וי"מכד. וי"מכה. וי"מכו. וי"מכז. וי"מכח. וי"מכט. וי"מל. וי"מלא. וי"מלב. וי"מלג. וי"מלד. וי"מלה. וי"מלו. וי"מלז. וי"מלח. וי"מלט. וי"מלא. וי"מלב. וי"מלג. וי"מלד. וי"מלה. וי"מלו. וי"מלז. וי"מלח. וי"מלט. וי"מלא. וי"מלב. וי"מלג. וי"מלד. וי"מלה. וי"מלו. וי"מלז. וי"מלח. וי"מלט.

מסורת המדרש
 לעשות לרוח משקל
 חקיד טו ב' יליש
 חוריע קנר איוב חקיד
 דאה תחומא חוריע ו'
 חוקת טו תניי חוריע ת
 וכשאני מסתלק מהן
 מנה עליהן מנהיג
 ספרי כאן קמ' להלן
 סימן טו יליש כאן
 חשעו דאה ספרי כאן
 קלת שהשי"ד פ"א דת'
 ב' שם מסוק י' ג' יליש
 וראו קצו שהי"ש
 החקב

דַּעְתָּן שׁוֹיֵן זֶה לְזֶה אֵלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ דְּעָה בְּפָנָי
 עֲצָמוּ וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איוב כח, כה) 'לַעֲשׂוֹת לְרוּחַ מִשְׁקָל'
 לְרוּחוֹת שֶׁל כָּל בְּרִיָּה וּבְרִיָּה תִדַּע לָךְ שֶׁהוּא כֵּן שֶׁפֶן מֹשֶׁה
 מִבְּקֵשׁ מִן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשַׁעַת מִיתָה אָמַר לְפָנָיו
 רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם גְּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ דַּעְתָּן שֶׁל כָּל אֶחָד
 וְאֶחָד וְאִין דַּעְתָּן שֶׁל בְּנֵיךָ דּוֹמִין זֶה לְזֶה וּכְשֶׁאֲנִי מִסְתַּלֵּק
 מֵהֶן בְּבִקְשָׁה מִמָּךְ מִנֵּה עֲלִיהֶם מִנְהִיג שִׁיְהָא סוּבְלָם לְאֶחָד
 וְאֶחָד לְפִי דַּעְתּוֹ שְׁנֵאמַר 'יִפְקֹד ה'' הַרוּחַ אֵינּוּ אוֹמֵר אֵלָּא

'הַרוּחוֹת' זֶה שְׁאָמַר
 עַל בְּנֵי וְעַל פְּעַל יָד
 שְׁנֵשָׂא אִשָּׁה וְהָיָה ל'
 אִשְׁתּוֹ הַשּׁוֹשְׁבִין
 הַשּׁוֹשְׁבִין לְמוֹת הַתּוֹ
 דַּעְתָּךְ עַל אִשְׁתְּךָ אֵין
 צִוָּה אֶת אִשְׁתִּי עֲלֵי
 לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוֹ
 צִוָּה אוֹתָם שִׁיְהִיו
 'צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 הַקְּרַבְנוֹת.

— זה לזה, אלא כל אחד ואחד יש לו דעה בפני עצמו, וגם זה מנפלאות ה' ומחסדיו בעולמו, לחייו וישוב העולם. שלא ידע אדם לשער מה ברעת הכירו ומחשבתו (כרשיי בגמי שם נדייה "ובדעת"), ועל זה צריך לאדם לברך ולשבח להקב"ה שראה נפלאותיו וחסדיו ברוב הדעות והפרצופים (עיי הערות). ושהוא בחכמתו יודע כל רז ותעלומה שכלב. והוא אשר עשה ותיקן ושיער כל דעה ודעה שבאדם, וכך — כשאויב בא לשבח את הקב"ה על כך — הוא אומר: "אלהים הבין ... כי הוא לקצות הארץ וביט, תחת כל השמים יראה, לעשות לרוח משקל" — הוא נותן משקל מכוון — לרוחות של כל בריה ובריה, שיהיו משקלי קור והום שברוח הדעת שקולים זה כנגד זה כראוי שתהא הרעה גם חרוצה ושנונה וגם מיושבת ונוחה (עיי בויק"ר טו, ב). ובאלה שקל והבחין ושניה הקב"ה בין רוח דעת של כל בריה ובריה, וכך "יש אדם שדעתו ארוכה ויש אדם שדעתו קצרה ויש אדם שדעתו בינונית, והקב"ה משקל בדעתו וברוחו, אם נתן בו צרכו הרי דעת יפה, ואם יותר הרי הוא גס, בעל "גסות הרוח", גארה, ואם פחות דעתו קצרה" (יליש איוב, תתקט"ז). והוא בחכמתו יודע בכל שעה את משקל רוחו ודעתו של כל אדם ואדם, לרוגז או לשלום, וכיוצא באלה, וחכמה זו כשהיא יתירה באדם הוא יודע להנהיג אוכלוסי בני אדם לנכון, לטוב ולשלום להם, תדע לך שהוא כן, שכן משה מבקש מן הקב"ה בשעת מיתו — זו האמורה כאן בפרשה, שהקב"ה אומר לו (במדבר כז, יב) "עלה אל הר העברים ... ונאספת אל עמיד" — על הדבר הזה, וכך — אמר — משה — לפניו: רבוננו של עולם, גלוי וידוע לפניך דעתן של כל אחד ואחד — מכריזיך, ואין דעתן של בניך דומין זה לזה, וכשאני מסתלק מהן — עתה (עיי בשיהש"ר א, דח, ב) בשם יפ"ק (שם), אני בא — בבקשה ממך, מנה עליהם מנהיג — "שיכול" — יהיה — להלך כנגד רוחות של כל אחד ואחד" (ספרי כאן). מהם, על ידו "שידע להלך עם כל אחד ואחד מהם לפי דעתו" (להלן בסימן טו), וכדי — שיהא סובלם — "נושאם", מנהיגם — לאחד ואחד — מהם — לפי דעתו, לכל אחד ואחד לפי צורך רוח דעתו, למי בקושי ולמי בנחת, "עם הקפדנים כפי דעתן ועם המתונים כפי דעתן" (יליש כאן, תשע"ז), וכיוצא באלו, וזהו — שנאמר — כאן בדברי משה אל הקב"ה בבקשתו שלפני מותו על מינוי מנהיג לישראל: "יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה", מזכיר שבחי "אלהי הרוחות לכל בשר", וגם — "הרוח" — בלשון יחידה, כמו "בשר" שהוא אומר כאן בלשון יחידה, וכמו (איוב יב, ז): "רוח כל בשר איש" — אינו אומר — כאן, אלא "הרוחות" — בלשון רבות, לומר שעל שאין רוחם אחת אלא רוחות רבות ושונות, על זאת הוא מבקש על מנהיגם שינהיגם כנגד כל רוח ורוח.

וסומך הכתוב כאן
 הקב"ה ככדיבור של ציווי
 לזו מיד למטה ממנה, וש
 שיהש"ר א, י' ג). כמו —
 ישראל ואומר: "האותיו
 לשאול לו, מפי נביאיו, כ
 מראש להיות בזמנם, ולב
 קני אחרי שכבר מראש ה
 ב, פרשה ג' עיי"ש), וכן הק
 "יודבר", "יפקוד", כאילו
 למה הדבר דומה: למ
 כמתווך בין החתן והכלה
 — את המלך — ומתו
 — מבקש מן המלך:
 המלך: "אם אתה מצ
 כך אמר לו הקב"ה
 לרגזו על ישראל אלא לו
 ואחד מהם: משה, עד ע
 אוהבם ומנהיגם בחסד ו
 (שם) — בכבודי, "ש
 להקריב ולהקטיר להם,
 "צו את בני ישראל
 וכלומר, תחלה הסדר
 להם לעולם.

ה'רוחת' זה שאמר הכתוב (ישעיה מה, יא) 'האֲתִיּוֹת שְׁאֵלוּנִי
עַל בְּנֵי וְעַל פְּעַל יְדֵי תְצוּנִי מִשָּׁל לְמָה הִדְבַר דּוֹמָה לְמֶלֶךְ
שֶׁנֶּשֶׂא אִשָּׁה וְהָיָה לוֹ שׁוֹשְׁבִין בְּכָל זְמַן שֶׁהַמֶּלֶךְ פּוֹעֵס עַל
אִשְׁתּוֹ הַשׁוֹשְׁבִין מְפִיִּס וּמִתְרַצָּה הַמֶּלֶךְ לְאִשְׁתּוֹ בָּא
הַשׁוֹשְׁבִין לְמוֹת הַתְּחִיל מִבְּקֶשׁ מִן הַמֶּלֶךְ בְּבִקְשָׁה מְמֻדָּה
דַּעֲתָךְ עַל אִשְׁתְּךְ אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ אִם אַתָּה מְצוּנִי עַל אִשְׁתִּי
צוּה אֶת אִשְׁתִּי עָלַי שֶׁתְּהָא זְהִירָה בְּכַבּוּדִי כְּבִיכּוֹל כִּי אָמַר
לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַד שֶׁאַתָּה מְצוּנִי עֲלֵיהֶם 'יִפְקֹד ה''
צוּה אוֹתָם שִׁיְהִיו זְרִיזִין בְּכַבּוּדִי מֵה כְּתִיב (במדבר כה, ב)
'צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת קַרְבְּנֵי לַחֲמִי תַחֲלֶה הַסֵּדֶר לְהֵן
הַקַּרְבָּנוֹת.

מסורת המדרש
האותיות שאלוני וכו'
שהש"ר פ"א ק"ג
תנחומא כאן י"א, תני' ב'
יל"ש ישעיה תכ"ב ע"ן
מכילתא בשלח פס' ב'
פ"ג משל למה"ד
למלך תנחומא כאן י"א,
תני' יל"ש שם, דאח
ספרי פנחס קמ"ב,
שהש"ר שם, יל"ש כאן
תשני' שושבין (משנה)
ראה שמ"ד מג, א, לעיל
י"ב.

האֲתִיּוֹת שְׁאֵלוּנִי עַל בְּנֵי וְעַל פְּעַל יְדֵי תְצוּנִי מִשָּׁל לְמָה הִדְבַר דּוֹמָה לְמֶלֶךְ שֶׁנֶּשֶׂא אִשָּׁה וְהָיָה לוֹ שׁוֹשְׁבִין בְּכָל זְמַן שֶׁהַמֶּלֶךְ פּוֹעֵס עַל אִשְׁתּוֹ הַשׁוֹשְׁבִין מְפִיִּס וּמִתְרַצָּה הַמֶּלֶךְ לְאִשְׁתּוֹ בָּא הַשׁוֹשְׁבִין לְמוֹת הַתְּחִיל מִבְּקֶשׁ מִן הַמֶּלֶךְ בְּבִקְשָׁה מְמֻדָּה דַּעֲתָךְ עַל אִשְׁתְּךְ אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ אִם אַתָּה מְצוּנִי עַל אִשְׁתִּי צוּה אֶת אִשְׁתִּי עָלַי שֶׁתְּהָא זְהִירָה בְּכַבּוּדִי כְּבִיכּוֹל כִּי אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַד שֶׁאַתָּה מְצוּנִי עֲלֵיהֶם 'יִפְקֹד ה'' צוּה אוֹתָם שִׁיְהִיו זְרִיזִין בְּכַבּוּדִי מֵה כְּתִיב (במדבר כה, ב) 'צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת קַרְבְּנֵי לַחֲמִי תַחֲלֶה הַסֵּדֶר לְהֵן הַקַּרְבָּנוֹת.

וסומך הכתוב כאן את הפרשה הזו שמשוה דורש מהקב"ה מנהיג טוב לישראל, ומדבר על כך אל הקב"ה ככדבור של ציווי (כדלחן בסיומן יד. עיי"ש), את פרשת קרבנות החמורים והמוספים הסמוכה לזו מיד למטה ממנה, ושמהדר בה הקב"ה למשה על ישראל כדבור של ציווי, סמוכות זו לזו (עי' שיהש"ר א, ג, ג), כמו — זה שאמר הכתוב — ביד נביאו אל העמים וכמהדר לעיניהם אל נביאי ישראל ואומר: "האותיות שאלוני, על בני ועל פועל ידי תצוני", אומר לאומות שיש להם לשאול לו, מפי נביאיו, מה אותות ומופתים יעודים לבוא על ישראל, שהם כבר אמורים ומוכסחים מראש להיות בזמנם, ולנביאים הוא אומר: הכי עליכם לבקש כמצווים עלי מה טובות לעשות לישראל בני אחרי שכבר מראש הכינתי מה ידי תפעל להם טובות וישועות עד עולם! (וכבמכילתא בשלח, מסכת ב, פרשה ג עיי"ש), וכן הקב"ה אומר כאן למשה: הכי "על בני אתה צוין" — לדבר אלי בלשון — צוין, "וידבר", "יפקוד", כאילו לצוות עלי על טובת בני, ועל פועל ידי אתה מצוני" (שיהש"ר שם)! **משל**, למה הדבר דומה: למלך שנשא אשה והיה לו שושבין — מלך ושומר ועוסק בצרכי נשואין כמתווך בין החתן והכלה, ומשנישאו — בכל זמן שהמלך פועס על אשתו השושבין מפיס — את המלך — ומתרצה המלך לאשתו, וכאשר — בא השושבין למות התחיל — להיות — מבקש מן המלך: "בבקשה ממך, תן דעתך על אשתך — לנהוג עמה בנחת", אמר לו המלך: "אם אתה מצוני על אשתי, צוה את אשתי עלי שתהא זהירה בכבודי", כביכול, כך אמר לו הקב"ה — "למשה" (תנחו' כאן, יא), בשעה שבקש משה לפני מותו מהקב"ה שלא לרגוז על ישראל אלא לתת עליהם מנהיג (עיין ב"ק נב). שיהיה מנהיגם בנחת, לפי רוחו של כל אחד ואחד מהם: משה, עד שאתה מצוני עליהם — בציווי — "יפקוד ה'", ואני מכבודי ומעצמי אוהבם ומנהיגם בחסד וברחמים, צוה אותם — "עלי" (תנחו' שם) — שיהיו זריזין — "זהירו" (שם) — בכבודי, "שלא ינהגו בי מנהג בזיון ושלא ימירו את כבודי באלהי הנכר" (ספרי כאן, קמ"ב), להקריב ולהקטיר להם, ולכן — מה כתיב — כאן מיד בסמוך לפרשה זו שהקב"ה אומר למשה: "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ... תשמרו להקריב לי במועדו", וכלומר, תחלה הסדר להן — את סדר — הקרבנות — להזהר בכבודי ולא להמירני, וטוב להם לעולם.

בְּרֵאשִׁית ה'

קא

וַיֵּעַם בְּיוֹם בְּרֵא אֱלֹהִים אָדָם, וַיִּמְשָׁךְ לִפְנֵיו, כִּי יַחֲחִיל בְּאָדָם עֲצָמוֹ, וַיִּבֹר בּוֹ שֶׁנִּבְרָא מֵאֵין, וְלִכְךָ אָמַר: בְּיוֹם בְּרֵא אֱלֹהִים מֵאֵין הָאָדָם הָיָה הַנּוֹכַר, בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עֲשָׂאוֹ. יִפְרֹשׁ שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים וּבְדַמּוֹת אֱלֹהִים. וְהַיִּבּוֹר כִּי פִּאֲשֵׁר בְּרֵא אוֹתוֹ מֵאֵין, כִּן בְּרֵא אֶת אִשְׁתּוֹ. וְאָמַר וַיִּבְרָךְ אֹתָם, שְׁנֵתָן בָּהֶם כַּח הַתּוֹלָדָה לְהַתְּבַרֵךְ לְעַד בְּבָנִים וּבָנוֹת רַבִּים מְאֹד. וְהַפְּנִיָה לֹמַר כִּי הַתּוֹלָדוֹת מִבְּרַכַת אֱלֹהִים, כִּי הֵם לֹא נוֹלְדוּ אֶבֶל נִבְרָאוּ מֵאֵין, וְנִתְּבַרְכוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן. וַיֵּעַם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם, מִפְּנֵי שֶׁשֵּׁם אָדָם כָּלָל לְכָל הַמִּין הָאָנוּשִׁי, הַיִּבּוֹר כִּי הָאֱלֹהִים קָרָא הַזּוּג הַרְאִשׁוֹן בְּשֵׁם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁכֵּלֶם בָּהֶם בְּכַח, וְעַלֵּיהֶם הוּא אוֹמֵר: זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם. וְנִתְּבַר רַבְּנֵי שְׂרִירָא הַגָּאוֹן, שֶׁמְסַרוּ חֻכְמִים אֶחָד לַחֲבֵרוֹ הַכֶּתֶר פְּנִים וְסִדְרֵי שְׂמִיטוֹן, מִקְצַתָן אֲמֹרִים בְּסֵדֶר פְּסוּקִים: זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם, וּמִקְצַתָן בְּסֵדֶר פְּסוּקֵי שְׁלֵשׁ אֲחֵרִיו: זֶכֶר וְנִקְבָה בְּרָאָם. וְאֵין מוֹסְרִים סִתְרֵי תוֹרָה וְרוֹן אֶלָּא לְמֵי שְׂרוּאִין בּוֹ סִימְנִים שְׂרָאוֹי לְכָךְ. אֵלּוֹ דְּבְרֵי הַגָּאוֹן. וְלֹא זָכִינוּ בָהֶם.

(ג) וַיּוֹלֵד בְּדַמּוֹתוֹ כְּעַלְמוֹ. יָדוּעַ, כִּי כָּל הַנּוֹלְדִים מִן הַחַיִּים יִהְיוּ בְּדַמּוֹת הַמּוֹלִידִים וּבְעַלְמָם, אֶבֶל בְּעֵבֹר שְׁנֵתְעַלָּה הָאָדָם בְּדַמּוֹתוֹ וְעַלְמוֹ, שֶׁאָמַר בּוֹ (לְעִיל ה' א'): בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עֲשָׂה אוֹתוֹ, פִּרְשׁ

טוֹב יְרוּשָׁלַם

וְהַמְלִים בְּיוֹם בְּרֵא אֱלֹהִים אָדָם נִמְשַׁכּוֹת אֵל מַה שֶׁנִּאֲמַר אַחֲרָיו זֶה*: בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עֲשָׂה אוֹתוֹ, כִּי מִכּוֹיִן שֶׁסִּפֵּר תּוֹלְדוֹת אָדָם מִתְּחִיל בְּאָדָם עֲצָמוֹ, מִסִּפֵּר הַפְּסוּקֵי שֶׁאָדָם נִבְרָא מֵאֵין. וְלִפְנֵי זֶה הַפְּסוּקֵי אוֹמַר כֵּן: בְּיוֹם בְּרֵא אֱלֹהִים מֵאֵין אָדָם זֶה הַנּוֹכַר לְעִיל*. בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עֲשָׂה אוֹתוֹ. כְּלוּמַר, הַפְּסוּקֵי מִפְּרֹשׁ שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים בְּדַמּוֹת הָאֱלֹהִים.

וְמַה שֶׁנִּאֲמַר זָכֶר וְנִקְבָה בְּרָאָם בֹּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁה' בְּרָא אֶת הָאָדָם מֵאֵין, כֵּן בְּרָא גַם אֶת אִשְׁתּוֹ. וְמַה שֶׁנִּאֲמַר וַיִּבְרָךְ אוֹתָם מִשְׁמִיעֵנוּ שֶׁה' נָתַן בָּהֶם כַּח הַתּוֹלָדָה לְהַתְּבַרֵךְ בְּבָנִים וּבָנוֹת רַבִּים מְאֹד. וּבְנוֹת הַפְּסוּקֵי לֹמַר, שֶׁתּוֹלְדוֹת הָאָדָם הֵם ע"י בְּרַכַת הָאֱלֹהִים, שֶׁהָיָה אָדָם וְחֹוֶה עֲצָמָם לֹא נוֹלְדוּ, אֵלָּא נִבְרָאוּ מֵאֵין. וְלֹא הָיָה בָהֶם כַּח הַתּוֹלָדָה וְהַתְּבַרְכוֹת עַד שֶׁנִּתְּבַרְכוּ בּוֹ.

וְהַפְּרִוּוֹשׁ שֶׁל וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם הוּא כֵּן: הַשֵּׁם "אָדָם" כּוֹלֵל אֶת כָּל הַמִּין הָאָנוּשִׁי, וְהַפְּסוּקֵי אוֹמַר שֶׁה' קָרָא אֶת שְׁנֵי בְנֵי הַזּוּג הַרְאִשׁוֹן בְּשֵׁם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַמִּין הָאָנוּשִׁי הֵיָה כְּלוּל בָּהֶם בְּכַח, וְעַל שְׁנֵיהֶם הוּא שֹׂאֵמֵר "זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם".

וְרַבְּנֵי שְׂרִירָא גָּאוֹן כָּתַב שֶׁהַחֻכְמִים מְסַרוּ אֶחָד לַחֲבֵרוֹ אֶת חֻכְמַת הַכֶּתֶר הַפְּנִים וְסִדְרֵי הַשְּׂרִיטוֹתֵין*. קִצַּת מִמֶּנָּה רַמְבוֹם בְּפִסְקוֹ "זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם". וְקִצַּת מִמֶּנָּה רַמְבוֹם בְּפִסְקוֹ שֶׁלְאַחֲרָיו "זָכֶר וְנִקְבָה בְּרָאָם", וְאֵין מוֹסְרִים סִתְרֵי תוֹרָה וְרוֹן אֵלָּא לְמֵי שְׂרוּאִים בּוֹ סִימְנִים שֶׁהוּא רָאוֹי לָזֶה. עַד כַּאֵן דְּבְרֵי הַגָּאוֹן. וְלֹא זָכִינוּ בָהֶם.

וַיּוֹלֵד בְּדַמּוֹתוֹ כְּעַלְמוֹ. הַפְּסוּקֵי מְסַפֵּר שֶׁגַם צִאצְאֵי אֲדָה"ר הָיוּ בְּדַמּוֹתוֹ הַמְעוֹלָה. עוֹד פִּשְׁטוֹ: הַפְּסוּקֵי מְסַפֵּר שֶׁשֶׁת הָיָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת בְּכַח דְּיוּפֵי כְּמוֹתוֹ.

(ג) וַיּוֹלֵד בְּדַמּוֹתוֹ כְּעַלְמוֹ. יָדוּעַ כִּי כָּל הַנּוֹלְדִים מִן הַחַיִּים הֵם בְּדַמּוֹת הַמּוֹלִידִים וּבְעַלְמָם*, אֵלָּא מִכּוֹיִן שֶׁהַדַּמּוֹת וְהַעֲלָם שֶׁל אֲדָה"ר הָיוּ מְעוֹלִים, כְּמוֹ שֶׁנִּאֲמַר בּוֹ (לְעִיל ה' א'): בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עֲשָׂה אוֹתוֹ*. לְכֵן מִפְּרֹשׁ הַפְּסוּקֵי כַּאֵן שֶׁגַם תּוֹלְדוֹתוֹ* הָיוּ כֵּן בְּאוֹתָהּ הַדַּמּוֹת הַמְעוֹלָה.

פְּנֵי יְרוּשָׁלַם

אֲחֵרֵי זֶה, לְרַבְּנֵי הַיָּד, אִם "תּוֹלְדוֹת אָדָם" הֵם צִאצְאֵי, מִיָּד מְשִׁיךְ הַפְּסוּקֵי בְּסִיפּוֹר קוֹדְמוֹתָיו.	זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם, וְלִפְנֵי זֶה הַפְּסוּקֵי אוֹמֵר: זֶה, הוּא סֵפֶר חֻכְמַת הַכֶּתֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם.
לְעִיל, לְפָנֵי פְּסוּקֵי זֶה, אֲבָל "אָדָם" הַנּוֹכַר בְּתַחֲלִיל פְּסוּקֵי זֶה הוּא הַזּוּג הַרְאִשׁוֹן, אָדָם וְחֹוֶה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב רַבְּנֵי לְהֵלֶן בְּסוֹף פְּסוּקֵי זֶה.	(ג) וּבְעַלְמָם, וְאִ"כ מַה בֹּא הַפְּסוּקֵי לְהַשְׁמִיעֵנוּ. עֲשָׂה אוֹתוֹ, וְהִיָּה אֲפִשֵׁר לְחַשׁוֹב שֶׁלֹּא הִיָּה בְּכַחוֹ הַתּוֹלֵד בְּדַמּוֹתוֹ כְּעַלְמוֹ.
וְסִדְרֵי הַשְּׂרִיטוֹתֵין שֶׁל הַיָּד.	שֶׁגַם תּוֹלְדוֹתָיו, קִין וְהָבֶל וְשֵׁת וְשָׂרָה הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת שֶׁהוֹלִיד.

פְּנֵי יְרוּשָׁלַם
 ז"ל י. נושא
 הַיָּד לְפָנֵי יְרוּשָׁלַם
 אֶחָד מֵהֶם - בְּנֵי יְרוּשָׁלַם

וזאת הברכה אשר ברך משה

בעזה"שית

ספר

ברך משה

על התורה

חלק שני - שמות

חידושים וביאורים, בדרך אגדה ודרוש נאמרים, על פרשיות התורה מסודרים, אשר חקרתי ודרשתי בחמלת ד' עלי בזכות אבותי ורבותי הקדושים נבג"מ זיעועב"י

הק' משה טייטלבוים

הובא לבית הדפוס ע"י

חנניא יו"ט ליפא טייטלבוים

בן המחבר

שנת חשנ"ז לפ"ק

ברוקלין, ניו יורק

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל

הואיל משה באר את התורה הזאת

76

לכל אחד כפי שורש נשמחו, וזהו הכוונה אשר חשים לפניה"ס, היינו כפי מה שנחקק בפניהם ופרטופיהן.

ובזה יתבארו דברי רש"י"ל, אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ז' או ג' פעמים ואיני מטריח עלמי להציגם טעמי הדבר ופירושו, היינו שיחשוב משה רבינו בדעתו שאינו צריך ללמוד עמכם אלא כללות התורה, אבל לא את חלקי התורה השייכים לכל אחד כפי שורש נשמחו, לכך נאמר אשר חשים לפניה"ס, היינו שילמוד עמכם גם חלק התורה הנחקק בפרטוף פניהם.

וע"ז זה הביא רש"י"ל המשל כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם, כי כשם שאלל פרנסתו של אדם מלינו שאין אדם נוגע צמה שמוכן לחצירו, כדאיחא צגמרח (יומא לת.) בשמך יקראוך ובמקומך יושבוך ומשלך יחנו לך אין אדם נוגע צמוכן לחצירו, ופרש"י לא ידאג אדם לומר פלוני יקפח פרנסתו, כי לא משלהם יחנו לך מחנה אלא נזונות הקטוצים לך מן השמים. כך בחלק התורה שיש לכל אחד מישראל, אין אדם נוגע צמה שמוכן לחצירו, ומה שראוי שיחדש על ידי זה אי אפשר שיחדש על ידי אחר.

*

77 עוד יתבארו דברי רש"י"ל, אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ז' או ג' פעמים עד שתהא סדורה צפיהם כמשנתה, לכך נאמר אשר חשים לפניהם כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם.

ויתבאר בהקדם דברי המשנה (אבות פ"ה מי"ח) משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים חלוי צו, שנאמר (דברים לג כא) דקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. וציאר במדרש שמואל כי משה רבינו היה רבן של

עוד לאורה מילין לפרש דברי רש"י"ל, אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ז' או ג' פעמים עד שתהא סדורה צפיהם כמשנתה, ואיני מטריח עלמי להציגם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר חשים לפניהם כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם.

3 אשר חשים לפניהם. כבר דקדקו חז"ל (גיטין פח:) צטעס אומרנו לפניהם, ולכן דרשו לפניהם ולא לפני עכו"ם. אכן אף לדבריהם אכתי היה לו לומר אשר חשים לה"ס.

ויבאר על פי מה שכתב מרן דודי זללה"ה בדברי יואל (פ' תולדות עמוד הקנב) לפרש אמרס ז"ל (צמ"ר פכ"א ס"ז) כשם שאין פרטופותיהן דומין זה לזה כך אין דעתן שוין זה לזה. דהנה כל אחד ואחד מישראל קיבל מסיני חלק בתורה כפי שורש נשמחו, ומה שראוי שיחגלה על ידי חכם זה אי אפשר שיחדש על ידי אחר, ועל כן אמרו חכמים (הוריות יג.) חכם שמת אין לו תמורה, דאפילו יש צעולם חכמים גדולים ממנו, מכל מקום כיון שאין עבודה האדם דומה לחצירו והכל חלוי בשורש נשמחו, אי אפשר שישתלם חלק התורה השייך חלוי על ידי זולתו. והנה כתב הרמב"ן (פ' בראשית) שבתואר פניו וזורת פרטופו של אדם ניכר מהותו וצחינת נפשו, עכ"ד. וזהו הכוונה כשם שאין פרטופותיהן דומין זה לזה כך אין דעתן שוין זה לזה, כי מאחר שכוונת הנפש נחקקים בצורת הפרטוף, אם כן מזה עלמו שאין זורת אדם דומה לחצירו, משם מוכח שכל אחד משונה מחצירו בדעתו ושורש נשמחו, עכ"ד.

78 זה יתפרש הכתוב ואלה המשפטים אשר חשים לפניהם, כי אמרו חז"ל (ויק"ר פכ"ז ס"א) כל מה שהלמוד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני. וכן י"ל שנצטוו משה רבינו בזה ללמוד עם בני ישראל חלק התורה השייך

קול חתן וקול כלה. ויש להצין מפני מה מקדימין כל הלשונות של שמחה קודם התפילה מהרה ה' אלהינו ישמע צערי יהודה.

ויבואר על פי דברי מרן דודי זללה"ה בדברי יואל (פ' לך עמוד שכ) על מהמרים (עבודה זרה יד): גמירי דמסכת עצודת כוכבים דאצרכם אצינו ד' מאה פירקי בוין, ואן חמשה חנו ולא ידעין מאי קאמריין. ותמוה האין נחמטעו כל כך הלכות אלו. אמנם כך דרכה של תורה, אשר בהלכות הנוגעים להלכה למעשה מדי יום ציומו, עוסקים בהם הרבה בכל פרטי הדיונים ומחלוקות צירורי ההלכות, אבל אלו ההלכות שאינם נוגעים למעשה אין עוסקים בהם כל כך, וממילא משתכחים במשך הזמן, וכדחזין בסדר קדשים ועבודת אשר אין לנו אלא מעט מזעיר מדברי חז"ל ופירושי הראשונים מפני שאינם נובטים בזמן הזה, והנה מתחילה עובדי עבודה זרה היו אצותינו, ואחד היה אצרכם שפירסם אלהותו ית"ש לכל צאי עולם, ולפיכך היה לו ד' מאות פרקים במסכת עבודה זרה, כי הלכות אלו היו נוגעים למעשה צימים ההם, אבל כהיום הזה כבר ציעלו אנשי כנסת הגדולה לירא דעבודה זרה כמבואר בגמרא (סנהדרין סד.), וכיון שאינו נוגע למעשה עוסקים בהם מעט, ולכן נשתכחו הרבה מן ההלכות בהמשך הזמן, עכ"ד בחוספת נופך.

ובדברים האלו אף אנו נאמר לענין הלשונות של שמחה, אשר כהיום הזה אין אחנו יודע עד מה להצין ולהשכיל כראוי מהו החילוק בין גילה לרנה וצין דינה לחדוה, והעם כי מיום שחרב בית המקדש ערצה כל שמחה גלה משוש הארץ, ואסרו חז"ל להרבות בשירה ובזמרה כדאיתא במס' סוטה (דף מח.), וכדאיפסקא הלכתא בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תק"ס ס"ג) שאסור לנגן בכל מיני שיר וזמר מפני החורבן. ומהאי עמא נשכח מאחתי

ישראל, והוא הוריד לישראל את התורה והמלוות, ועל כן יש לו חלק בלימוד התורה וקיום המלוות שעושים בני ישראל לדורות עולם, וזהו הכוונה זכות הרבים תלוי צ"ו; היינו שנחשב כאילו גם הוא עושה את המלוה עמהם, ועל זה נאמר דקח ה' עשה ומשפטיו ע"ם ישראל, פי' שמשא רצונו עושה חמיד את משפטיו ה' ביחד עם בני ישראל, עכ"ד.

וזה שדרש רש"י לומר לו הקצ"ה למשה לא העלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה צ' או ג' פעמים, היינו שיחשוב משה רצונו בגודל ענוותנותו שהוא שונה את התורה עם בני ישראל רק אלו צ' או ג' פעמים אשר הוא לומד עמהם בחיים חיותו, אבל לאחר מכן כאשר יעסקו בני ישראל בתורה ובמלוות בכל הדורות שוב לא יהיה לו חלק בתורחם ועבודתם, לכך נאמר אשר תשים לפניכם כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם, פי' כשם שהעורך שולחן לפני האורחים כולן אוכלים משלו, כמו כן זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, הכל נקרא על שמו, ונחשב חמיד כאילו הוא מקיים המלוות עמהם. L

*

ח אן יאמר לפרש דברי רש"י ל, אמר לו הקצ"ה למשה לא העלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה צ' או ג' פעמים עד שתהא סדורה צפיהם כמשנחה, ואיני מעריח עלמי להציג טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפניכם כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם.

ונראה בהקדם לבאר מה שעצמו חכמים בצרכת חתנים, אשר צרה ששון ושמחה חתן וכלה גילה רנה דינה וחדוה אהבה ואחובה ושלוש וריעות, מהרה ה' אלהינו ישמע צערי יהודה ובחולות ירושלים קול ששון וקול שמחה

הראשון אשר זה אומר כולה שלי זה אומר כולה שלי וכדומה, אלא משפטים מן הסוג השני אשר יצואו לדרוש אלהים לדעת המעשה אשר יעשון, ולפי זה יוצן מה שדרש רש"ל אמר הקצ"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה 'ז' או 'ג' פעמים ואינו מעריך עממי להצניס עממי הדבר ופירושו, כי שמא תעלה על דעתו של משה רבינו שלא להאריך צדיקים ומשפטים שבין אדם לחצירו בכל פרעיהם, כיון שבין כך אינו נוגע צימיהם להלכה למעשה, לכך נאמר אשר תשים לפניכם כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם, פי' שנעוה משה רבינו צעת הכוא ללמד לישראל את כל המשפטים אף שאינו נוגע צימיהם, מכל מקום יבא מוכן וערוך לדורותיהם אחריהם.

L

*

7 ואראה המשפטים אשר תשים לפניכם, איהא - צמדרש רצה (פ"ל סכ"ג) בה"ד (תהלים טז ד) ועוז מלך משפט אהב, אמר להם משה לישראל הרי נתן לכם הקצ"ה את תורתו, אם אין אתם עושין את הדינין נועל תורתו מכם, למה שלא נתן לכם הקצ"ה את התורה אלא על מנת שתעשו את הדינין. וראוי להבין מדוע קשור כל התורה צעשיית הדינים.

ואפ"ל על פי מה שהציא הרה"ק מהר"א ז"ע באגרא דפרקא (אות קכו) צעם הרה"ק הרצי ר' מנחם מענדל מרימנוב ז"ע, על מה שהוא מן החימה שרוחין כמה פעמים הילדים צקענותם הולכים לצית רצם ומתמידים צלימוד תורתם ומתפללים צכוונה ומיישרים אורחותם, ואחר כך כשמתגדלים מתהפכים צמדות גרועות ומצעלים התורה וכתפילה וכיוצא, ומאין יתהווה זה, הרי התורה שלמדו צקענותם הוא הצל שאין צו חטא, ויהי מהראוי שתעמוד למשען להם להוסיף אומץ צנפשותם כי מלוא

פירושן של הלשונות של שמחה, הצל לעתיד לצא נחזור לשוש ולשמות בגילה ורנן, ואז נשכיל ונדע פירושן של אלו הלשונות על מכונם. וזהו ציאור נוסח הצרכה, אשר צרא ששון ושמחה חתן וכלה גילה רנה דילה וחדוה אהבה ואחובה ושלוס וריעות, אכן לעת כזאת אין אנו יודעים כראוי פירושן וציאורן של אלו הלשונות, ולזה ממשכים צתפילה וחתונות, מהרה ה' אלהינו ישמע צערי יהודה וצחונות ירושלים קול שש"ן וקול שמח"ה, ואז יתוודע לנו פירושן של הלשונות הללו.

והנה כתב צאוהל יעקב צפרשתן לפרש הכחוצ (שמות יח עו) כי יצא אלי העם לדרוש אלהים, הנה המשפטים הצאים לצית דין יתחלקו לשני סוגים, יש כי יצואו שני צעלי דין ויריבו על הכפץ זה אומר שלי הוא זה אומר שלי הוא, או זה אומר מנה לי צידך זה אומר לא היו דברים מעולם, ויש כי יתוכחו להיפך, זה אומר שדבר זה של חצירי הוא ולא שלי, זה אומר שלו הוא ולא שלי, וכענין שספרו חז"ל (ויק"ר פכ"ז ס"א) אחו תרי גצרי לדינא, חד אמר ציתא חרובא צצניית מהאי גצרא ואשכחי צה סימא, ודידיה הוא, דסימא לא צצניית, ואחרינא אמר כמה דאת מסחפי מעונש גזל כך מסחפינא אנא, כד צצניית לך כל דאית צה צצניית לך. והבדל צין שני סוגי דינים אלו, כי אם יהיה המשפט מסוג הראשון יש הכרח שיצואו שניהם לצית דין למען העעים דצרי טענותיהם, הצל לא כן הסוג השני שכל מגמתם וחפצם לעמוד על האמת והיושר, ולכן יספיק שיצא אחד מצעלי הדינין לשאלו הדיון, וזה שאמר משה רבינו כי יצוא אלי העם לדרוש אלהים, כלומר אין המשפטים מסוג הראשון אלא מסוג השני, שצאים לדרוש ולצקש האמת והיושר צעצור יראתם את האלהים, והראוי כי יהיה להם דבר צ"א אלי, כלומר רק אחד צה אלי, עכ"ד.

הרי לן כי צעת הכוא צעעת מתן תורה לא היה שכיח לדון צצית דין צמשפטים מסוג

ויתבאר צהקדם דברי מהר"ש פרימו (הביאו
 החיד"א צראש דוד פ' חזרה) על
 אמרם ז"ל (תנא דבי אליהו זוטא פי"ט) שיעקב
 ועשו חלקו בשני עולמות, יעקב נטל עולם הבא
 ועשו נטל עולם הזה. וקשה לפני זה איך מלאנו
 ידינו ורגלינו לעשות חיל ולאכול חלב הארץ, והלא
 יאמרו גזל הוא בידינו כי שייך כולו לעשו,
 ובחירוק כי אמרו חז"ל (שבת פח.) תנאו החנה
 הקצ"ה במעשה בראשית אם יקבלו ישראל
 החורה חנם מתקיימים, ואם לאו אני מחזיר
 אחכם לחובו וצובו. ואם כן אלמלא קבלו ישראל
 החורה מוע החמוטטה הארץ ומלאה העולם
 אבד, וכאשר באו ישראל וקבלו החורה קיימו
 הארץ ומלאה, וקוי"ל (צבא מלישא כד.) דהמזיל
 מזועו של ים ומשלילוחו של נהר הרי אלו שלו,
 עכ"ד.

ומעתה כאשר בא הכחוצ צפרשה זו ללמדינו
 דיני ממונות שבין אדם לחבירו,
 מתעורר הקושיא מה שייך לבני ישראל לעסוק
 בדיני ממונות, והלא צין כך אין להם שום חלק
 ונחלה בקניני עולם הזה שהרי כולו נפל לחלקו
 של עשו, ולזה בא כמשיב ואלה מוסף על
 הראשונים, מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני,
 פי' כשם שקבלנו את כל החורה מסיני, כך
 קבלנו מסיני כל עניני העולם הזה, כי על ידי
 קבלת החורה על הר סיני נתקיימו שמים וארץ,
 ויש לנו דין המזיל מזועו של ים ומשלילוחו של
 נהר דהרי אלו שלו.

*

ואלה המשפטים אשר חשים לפניכם, איתח
 במדרש רבה (פ"ל סי"ג) בה"ד (תהלים
 קמז יט) מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו
 לישראל, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל
 ידעום. ויש לדקדק מה עמם החחיל הכחוצ
 ציעקב וסיים צישראל, גם קשה דמאחר שפחה

גוררת מלוא, ואמר הוא ז"ל שהוא מחמת
 שאבותיהם האכילו אותם ממון גזל שסוגלו על
 ידי משא ומתן שאינו באמונה, ונתפעמו
 באיסורים ושב להם לבשר מבשרם, ועל ידי זה
 נולדים בקרבם תאוות ומדות גרועות, עכ"ל ק.

ושמעתי בזה ממר אחי הגה"ל רבי יקותיאל
 יחודה האצדק"ק סיגעט זללה"ה
 ה"ד, לפרש מאמר המשנה (אבות פ"ג מי"ג)
 יהי ממון חצרך חציב עליך כשלך, והתקן עלמך
 ללמוד חורה, שאינו ירושה לך. דהנה מוצן
 למשכיל שלא רק בניו של האדם נשפטים מממון
 האסור, אלא אף הוא בעלמו כשמתפט מממון
 האסור יאבד תורתו ויראחו, ועל זה עומד התנא
 ומזהיר יהי ממון חצרך חציב עליך כשלך, שזכר
 בממון חצירו ויהיה המשא ומתן באמונה, ואז
 התקן עלמך ללמוד חורה, כי רק אם יהיה
 ממונו כשר, אז יוכל לעסוק בחורה, שאינה
 ירושה לך, היינו אם לא יזכר בזה אז תנתק
 החורה ממנו ומזרעו, ולא תהיה לו לירושה,
 עכ"ד.

ולפי זה יתבאר מאמר המדרש, אם אין אדם
 עושים את הדינין נועל חורחו מכס, כי
 אם לא יזכרו בני ישראל בדינים שבין אדם
 לחבירו, ולא יהיה משאם ומתנס באמונה,
 ויתפעמו בממון האסור, אז תנתק החורה ממנו
 ומזרעו, שלא נתן לכם הקצ"ה את החורה אלא
 על מנת שתעשו את הדינין, כי רק כאשר יזכרו
 בדיני ממונות לבני לנגוע בממון שיש בו חשש
 איסור אז יזכו להשגת החורה.

L

*

ואלה המשפטים אשר חשים לפניכם, פירש"י
 ז"ל ואלה מוסף על הראשונים, מה
 הראשונים מסיני אף אלו מסיני. וקשה דהלא כל
 החורה ניתנה מסיני, ולמה הולך ללמדינו
 צפרשה זו שאף היא מסיני.

ומשפטיו לשרא"ל, היינו בני עליה ומומחין, אשר אלל שניהם חלבים נצב בעדת אל להגיד להם את דבר המשפט, ומהאי טעמא זוכים בני ישראל למעלת משפטי ה' אמת נדקו יחדיו שכל אחד ואחד זוכה צדק, דמכיון שהקצ"ה מגיד להם את דבר המשפט, הרי הוא עושה עמהם נדקה ומשפט ומשלים למי שנתחייב צצית דין, אכן לא עש"ה כן לכל גוי, פי' שאין הקצ"ה עושה דבר זה אלל האומות לשלם למי שנתחייב צדק, והטעם ומשפטיו"ם כל ידעום, היינו שאין הקצ"ה נצב בעדתם להודיעם את דבר המשפט, ולכן מי שנתחייב צדק מפסיד.

*

7 עוד יצוה מאמר המדרש, וחלה המשפטים אשר תשים לפניכם, ה"ד מגיד דצרו ליעקב חוקיו ומשפטיו לשראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום.

3 עווד אחיה צמדרש רבה (פ"ל סכ"ד) וחלה המשפטים, ה"ד (ישעיה נו א) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו נדקה כי קרוצה ישועתו לצח ולדקתי להגלות, כי קרוצה ישועתכם אינו אומר אלל ישועתי, אמר להם הקצ"ה לשראל כל ימים שאחס שם צורה אני עמכם, שנאמר (חללים לא עו) עמו אנכי בצרה, ואני גואל לעממי שנאמר (ישעיה נע עז) וירא כי אין איש וגו' וחושע לו זרעו. ואינו מוצן שייכות ענין זה לכאן.

ונראה דהנה מלינו דצרי חז"ל שהזכירו כדיינים בצורה יחירה לאחוז צמדת הענוה, וכדאיתא בגמרא (סנהדרין ז:) אמר רבי אלעזר, מיין לדיין שלא יפסע על ראשו עם קודש, שנאמר ולא תעלה צמטלות, וסמין ליה וחלה המשפטים אשר תשים. והאריך צזה הכלי יקר צפרשתן, כי צאם לא יאחוז הדיין צענוה יחירה, תציהבו גסותו לחתוך הדין צמרורה מצלי

עיון היעצ, ויצח להכשל בצדר המשפט, עיי"ש דצרייו. וכן מצוהר דצרי ח"ז זללה"ה צישמח משה צפרשתן, כי אי אפשר לכיון לאמיחה של חורה אלל צהיות ה' עם השופט ומלמדו להועיל לכיון הדין כהלכה, על דרך שדרשו חז"ל (סנהדרין ג:): וה' עמו מלמד שהלכה כמוהו. וכיון שאלל המתגאה מלינו (ערכין עו:): אמר הקצ"ה אין אני והוא יכולים לדור יחד, אם כן אי אפשר שיכא חלבים נצב בעדתו, ואינו יכול להשיג עומק הדין לאמיחה של חורה.

וז"ה שדרש המדרש, וחלה המשפטים אשר תשים לפניכם, ולמדו חז"ל מכאן שיחנהג הדיין צענוה יחירה ולא יפסע על ראשי עם קודש, ה"ד מגיד דצרו ליעקב, פי' שהקצ"ה מגיד את דבר המשפט למי שמחנהג צענוה יחירה צצחינה עקב, ועל זה אמר לא עשה כן לכל גוי, כי מדת הענוה אינה שייכת כלל אלל אומות העולם, כדאיתא צמס' חולין (דף פט.) אמר להם הקצ"ה לשראל חושקני צכס שאפילו צשעה שאני משפיע לכם גדולה אחס ממעטין עלמכם לפני, אלל עוצדי כוכבים אינן כן, נחתי גדולה לנמרוד ונחגאה, לפרעה ונחגאה, לנצוכדנצר ונחגאה. ומאחר שאינן אוחזים צמדת הענוה אינן זוכים להשראת השכינה, ולכן ומשפטים כל ידעום, שאינן זוכים למשפטי אמת לכיון ההלכה לאמיחה.

והנה כתב ח"ז זללה"ה צישמח משה (פ' יחרו) לצאר המדרש (ילקוט ישעיה רמז שלא) עתיד הקצ"ה להציה סיני וחצור וכרמל ולצנות ציה המקדש על גציהן. וקשה הלל השו"ת צוחר צנמוכין כדאיתא צגמרא (סוטה ה.) לעולם ילמוד חדם מדעת קונו שהניח כל הרים וגצעות והשרה שכינתו על הר סיני. והתירון דצממת ודאי צצוד שמים הוא להיות מקום צצודו והשראת שכינתו צרומו של עולם, ולו ית"ש נאה להחלצש צערת גאות, והוא

ונר"פ על פי מה שכחז מרן החתם סופר
 בחורח משה בפרשתן לפרש דברי רש"י ל
 לפנייהם ולא לפני עוזדי כוכבים, ואפילו ידעת
 צדין אחד שהם דנין כצית דין של ישראל,
 שהמציא דיני ישראל לפני עוזדי כוכבים מחלל
 את השם ומייקר שם אלילים להשחיתם. דהנה
 כנגד צית דין של מעב יש גם כן צית דין
 למעלה בשמים ממעל, והם מגידים לצית דין של
 מעב את דבר המשפט, וכנגד צית דין ישראל
 יושבים למעלה מלאכים הקדושים והעבורים,
 וכנגד צית דין של עוזדי כוכבים יושבים למעלה
 שרים שלהם מלד העומאה הנקראים אלילים,
 וכאשר ילך לדון לפני צית דין שלהם ולא לפני
 צית דין של ישראל מייקר שם אלילי"ם, עכ"ד.

ומעתה כאשר הזכיר הכתוב ואלה המשפטים
 אשר חשים לפנייהם, וכפירש"י לפנייהם
 ולא לפני עכו"ם, צא המדרש ללמדנו טעם
 הדבר שחמור כל כך ההליכה לערכאות, ולזה
 דרשו מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל,
 ואמר מגי"ד לשון הרה, כי בכל עת ועת יושבים
 למעלה מלאכים הקדושים והעבורים ומגידים
 ההלכה ליעקב בצית דין של מעב, אבל לא עשה
 כן לכל גוי, כי אלל צית דין של עוזדי כוכבים
 יושבים עליהם שרים הנקראים אלילים, ולכן
 ומשפטים כל ידעום, שאינו מודיעם את דבר
 המשפט מלד הקדושה אלא מלד העומאה, ומכאן
 טעמא אסור לצר ישראל לדון בערכאותיהם כי
 צזה מייקר שם האלילים.

ורפ"י זה יוצן דברי המדרש אם אין אתם עושין
 את הדינין נוטל חורחו מכס, שהרי לפי
 האמור יש בעצם ההליכה לערכאות הודאה
 בעבודה זרה דהיינו האלילים שרי העומאה
 היושבים למעלה מצית דין של עוזדי כוכבים,
 ואם כן כיון שאינם עושין את הדינין אלא
 הולכים לדון בערכאות של עכו"ם, הרי מודים
 בעבודה זרה, וכבר אמרו חז"ל (ספרי פ' שלח)

לבוש הנאה לו ה' מלך גאות לבש, אך מקודם
 שנחגלה מלכותו כי בכל משלה, ראונו ית"ש
 להסתיר לבוש הגאות, על כן צחר לו יה לשכון
 במקום נמוך, אבל לעתיד שיחגלה מלכותו לעין
 כל אז יחלבש בלבוש ההדר לו, עכ"ד.

ומעתה כאשר פתח הכתוב ואמר ואלה
 המשפטים אשר חשים לפנייהם, ונלעוו
 הדיינים בכאן לאחור צמדת הענוה כדי שיזכו
 להשראת השכינה ולכוין בהלכה לאמיתה, על זה
 דרש המדרש אמר להם הקצ"ה לישראל כל ימים
 שאחס צורה אני עמכם, דמכאן עממא צוחר
 הקצ"ה עתה צגמוכין, והרי הוא שוכן את דכא
 ושל רוח, מפני שעדיין לא נחגלה כבוד מלכותו
 ית"ש בעולם, ועל כן ראונו להסתיר לבוש
 הגאות כדי לרמז כי עמו אנכי צורה, אבל
 לעתיד לצא אני גואל לעממי ויחגלה כבוד מלכות
 שמים בעולם, ואז יהיה ה' מלך גאות לבש.

*

ג עוד לאלוה מילין לפרש מאמר המדרש, ואלה
 המשפטים אשר חשים לפנייהם, בה"ד
 מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא
 עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום. וקשה
 דלפי פשוטו הרי כוונת הכתוב על נתינת
 החורה, ואם כן היה ראוי לומר הגי"ד דבריו
 ליעקב לשון עבר.

ז עוד איתא צמדרש רבה (פרשה ל סכ"ג)
 ואלה המשפטים אשר חשים לפנייהם,
 בה"ד (תהלים ט"ז ד) ועוז מלך משפט אהב,
 אמר להם משה לישראל הרי נתן לכם הקצ"ה
 את חורחו, אם אין אתם עושין את הדינין נוטל
 חורחו מכס, למה שלא נתן לכם הקצ"ה את
 החורה אלא על מנת שחטשו את הדינין. וז"ל
 מדוע ניתנה חורה דווקא צתנאי זה של עשיית
 הדיינים.

← אַבוּהוּן: ג וַיִּשְׂרָאֵל רַחֵם יְת יוֹסֵף 7 וַיִּשְׂרָאֵל אָהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בְּנָיו
מִכָּל בְּנוֹהוּ אֲרֵי בְר חַכִּים הוּא
כִּי־בְנֵי־זִקְנִים הוּא לֹא וַעֲשֵׂה לֹא בְּתַנֵּת

לִקְט בְּהִיר

רש"י

76 (ג) בֶּן זִקְנִים. שְׂנוּלָד לֹא לַעֲת זִקְנֹתוֹ, וְאוּנְקָלוֹם
הַרְגֵם בְּר חַכִּים הוּא לִיב כָּל מֵה שְׂלֵמָד מִשֶׁם וְעַבְר
אֵלָּה לְנַצֵּעַ, וְזֶה הוּא מֵה שְׁלֵקָה, שְׂנוּדְאִי עֲשֵׂה תְשׁוּבָה
שְׁלִימָה, וְכֵן לַעֲבַד נִמְכַר יוֹסֵף לֹא הִיָּה בְּרֵאשִׁית פּוֹרְעֵנוֹת שְׁהָרִי
נִמְכַר לְהִיּוֹת מִלֵּךְ פ' שֵׁיט, אֵלָּה וְדֹאֵי נִמְכַר לַעֲבַד רַק כְּדִי
לְהַזְכִּירוֹ כְּדִי שִׁשׁוּב, וְכֵן וְתַשָּׂא אִשָּׁת אֲדוּנָיו הִימָה רַק נִסְיוֹן כְּדִי שִׁשׁוּב, אֲבָל לֹא נִכְשַׁל חו"ש וְאֲדַרְבַּנָּה: (יז) פִּשׁוּט זֶה
פִּשׁוּטוֹ, כִּי זֶה הַפֶּךָ כְּתוּבִים בִּיד גְּבוּר כֵּן צִנִּי הַנְּעוּרִים (מ"ל), וְאִין הַפִּי שְׁאֵהֵב אֲחוּתוֹ מִפְּנֵי שְׂנוּלָד כְּשֵׁהִיָּה יַעֲקֹב זָקֵן, שְׁאִין עֵעַם
לֹא, וְעוֹד הֵלֵךְ כָּל צִנִּי נִלְוָדוֹ לֹא בַעֲת זִקְנָתוֹ וְצַפְרֵט יִשְׁשַׁכֵּר וְצִלְוֹן שְׂנוּלָדוֹ שֶׁנֶּה אִו שְׁמִים קוֹדֵם לְיוֹסֵף, וַיּוֹמֵר קִשָּׁה מִבְּנֵימִין,

אור החיים

כוונת הכתוב הוא על זה הדרך היה רועה את
החיות (החיות) בענין הלחן פי' בדרך חכמת לחן, והומרו
וכו' נער פי' מומן היותו נער והוא מהגורר
ומתחבר עם בני בלעה"ם). והומרו נשי חביו פירוש
לחושבם בגדר נשי חביו" (צחן הפרש ממונו אליהם,
ובזה לא קשה שקורא אותו נער והוא בן י"ז שנה כי
חזר אל זמן הקודם, וממולא דבר אהה למד
מאומרו רועה את החיו צדן הלחן הא למדת
שנחשדו אללו בפרט זה ומאומרו את בני בלעה וגו'
נשי חביו הא למדת כי הוא היה חושב כן ולא זולתו,
ומעתה כשאמר הכתוב ויצא יוסף את דעת רעה
אל חביוס הוא על פרעים הרמזים בסמוך, והוא
שאמר ז"ל (שם) צרות קדשם שאמר עליהם שהיו
אוכלים חזר מן החי והוא הרמז צלחן, וגם אומרם
שהיו מזלזלים צצני השפחות הוא הרמז צאומרו
נשי חביו כי לא מהשבותיו מהשבותם ומזה ילא
להם לזלזל בהם. וחלוי כי גם מעט זה ילא חשד
ערויות כשיהיו נחשבים צעוניהם כשפחות ולא
צמדגת נשים וחשב יוסף כי כוונתם של החאים
כדעת הרמז"ם (כלכות עבדים פ"ט) צדן הצא על
שפחתו סתם שהולד עבד עד שיפרש צפירוש שצא
עליה לשם אישות, ומעתה כשאחיו מזלזלים צצני

השפחות גילו דעתם כי מן הסתם הולד עבד
והשפחות אין להם משפט אשת חז אלא כמפוחת
חביו ואנוסהו שהיו מותרות להם להזקק להם
וחשדם שיכבדו האנשים עממם ואין רע לסבתם,
ולסבת יוסף איפסקא הלכה כדעת הר"ף (פ"ג
דיצמות) שהצועל סתם עשאה צת חורין והולד כשר
ודין נשי חביו להן, ועל פרט זה גם כן נתכוון
צאומרו דעת רעה, ונענש יוסף על הדבר אין
יחשוב בצדיקים שיעשו צדבר שהלא גם לדעת
הרמז"ם יודה צאדם לדיק כיעקב כי מן הסתם
לשם אישות צעל"ם). ועוד שצפירוש איתמר (תרגום
יוצ"ע וילא לי' ד') כשנתנוס רחל ולאח כדו שיכיו
צחוקת משהררים נתנוס, ומן הסתם ידעו השצעים
צדבר. ועטם שמלנו השצעים שהיו יחד צעלה אחת
צמכירת יוסף וצכללם היו גם בני השפחות"ם). חלוי
שגם צהם דיצר פרט איסור חזר מן החי. או אפשר
שנשאו פנים לששכ בני הגזירה והכסיומו לעתהם
צמכירתו הגם שהיה לצם שלם עמו:

אור בהיר

77 פי' היה עושה עלמו מנהיג עליהם. כלומר, מוכיחן ולמדן. (טז) פי' דבר זה שהיה עם בני השפחות היה מומן היותו
נער. (יז) אשר לא כן בני לאה. (יח) שטעמו של הרמז"ם ו"ל צמה שפסק צא על שפחתו סתם לא עשאה צת חורין הוא,
שמתם לשם זמז' נעל, ולא לשם אישות, אבל אין זה צדיק כיעקב. (יט) שהלא עשו חרם ציניהם שלא לגלות. (כ) ק"ל
משמעות הכתוב הוא שהיה כי ציעות לשנאתם שאמר וישראל וגו' בתוס' וא"ו, ואח"כ כאלו חזר צו ואמר ויראו אחיו וגו', עוד קשה

14

פְּסִים: וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֵתוּ אֶתֶב אֲבֵיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא

לָהּ וַעֲבַד לָהּ כִּתְנָא דְפִסִּי: דַּחְזוּ אַחֻדֵי אָרֵי יְתָה רְחִם אַבְוּוֹן

לקט בהיר

רש"י

אלא קדר העולם לאהוב בן הקטן בין הבנים, ובעבור שנה ונולד לו בן אחר נשכח אותו והנהגה וחזר לבן זה, וכשפוסק מלהוליד נשאר בן האחרון הבן זקונים, וראה לזה חביבה "לו" שאמר הכתוב, וגם רש"י אמר שנולד "לו" לעת זקנתו שפירושו שנולד להיות לו לעת זקנתו, ואחר שבין יוסף ובנימין היה כמו ז' שנים נשתקע ההנהגה על יוסף ונשאר עליו (רא"ם). או אפשר שאהב ג"כ את בנימין כמו את יוסף ונפשו קשורה בנפשו אלא שיוסף היה מעורב בין שאר

מסר לו" (ב"ה), דבר אחר שהיה זיו איקונין שלו דומה לו (ב"ר - תנח"ך: פְּסִים. לשון כלי מלת"ם) (בבב"א), כמו (אחר ה' ה') כרפס"ו ותכלת, וכמו (ב"ב י"ג י"ט) ובתורת הפסים דהמר והמנון, ומדרש אגדה (ב"ר - תנח"ך) על שם לרותיו שנמכר לפועיפר, ולסוחרים, ולישמעאלים, ולמדינים: (ד) ולא יכלו דברו לשלום. מתוך גנותם למדנו שצחסי"ם, שלא דברו* שינו נסחאות: ה"ו

האחים ולגבי דהו היה בולט ויכר ההנהגה יותר (ג"א): יח זה יהיה פי' חביבה "לו" עו"ה (בן) יוסף היה לו בן אשר (זקנים) כל חכמה שקנה (הוא לו) מסר יעקב לו, וכמו דליתא בקדושין ל"ב זקן זה קנה חכמה (רא"ם), והביא רבינו דרוש זה משום דקשה לומר ששבטי ישראל עמודי עולם נתקנאו בחכמים הבן זקנים, אבל בשביל שהיה לו בר חכים שייך יותר קנאה, וא"כ לפי האמת למה מסר לו תלמודו יותר מאחיו, לזה הביא ד"א וכו' שחביבה וקונים הוא בנטריון זיו איקונין, וכבר אמרנו שאין זה זיו איקונין הגשמי, אלא שופריה דיעקב שהיה מעין שופריה דאדם קדמאה (ג"א): (ט) פי' בגדים הנעשים מממר נקי, כן הוא בכמה מקומות בדברי חז"ל כגון שבת נ"ד על מה שאמר שמרביין אותו למלת פירש"י לעשות מממרו כלי מלת, (רא"ם): (כ) ובגמרא מגילה שהוא מן ז' חביבות בר פס פי' כרים ליישי עליהם מן כלי אמר נקי, והביא הדרוש שאל"כ למה להכתוב לפרסם פרט זה של כמות הפסים, ודי היה לומר שאהב אותו, אלא כדי ללמד אותנו שאל ישנה אדם בנו בין הבנים שהשינוי גרם ליוסף לרותיו המרומזים בפסים (ג"א), ומה שאמר שנמכר לקוחרים, אין זה קוחרים המוזכרים בפסוק כ"ח ויעברו אנשים מדינים קוחרים, שזו שירא אחת רק אמר שהמדינים היו קוחרים כמו הישמעאלים היו קוחרים נכחת ונרי וכו' היו הם נסחורות אחרות, אלא הכוונה על קוחרים המוזכרים בפסוק ל"ז והמדינים מכרו אותו אל מזרים פי' לקוחרים עבדים שנמזרים והם מכרוהו לפועיפר (בהרש"ל): (כא) שאם רק גנותם היל"ל ולא דברו עמו לשלום או ולא יכלו דברו:

אור החיים

האחים מתווכחים עמו ומוכיחים אותו וסרה קנאתם אלא ללד כי נוסף דבר זה שאהב ישראל וגו' מכל אחיו פי' יותר מכל יחד"ם, גם פרסם האהבה והודיעה להם"ם צמה שעשה לו כתונה פסים והרי זה מגיד שידעו וידע אחיהם שידעו, והוא אומר ויראו אחיו כי וגו', ומעתה צוה השגחה לא היה לה תקוה לחקן ולשום שלום, והוא

אור בהיר

בשלמא אם השגחה היה בשביל דעתם רעה שסיפר לשון הרע עליהם, אין רע בדבר, אבל בשביל אותו אהב אחיהם, היחכן דבר זה בשבטי יה, אם השגחה היה בשביל דעתם רעה שסיפר לשון הרע עליהם, אין רע בדבר, אבל בשביל אותו אהב אחיהם, היחכן דבר זה בשבטי יה, ונפרט שאמר הכתוב טעם האהבה כי בן זקונים וגו'. (כא) ואם כן הגם שיתחברו כולם ביחד כנגדו לא ידקו. (כב) פירוש אם היה האהבה רק בלב יעקב ולא היה ניכר לחון, אין חשש שיעקב לא ישמע לטענתם נגדו, שהלא הסמיר האהבה, והוכרח לשמוע בהשגחה. (כג) שלכאורה היל"ל בשלום, ולדרכינו נכון.

מכר אחוהו ו
למלך עמה
הקמא וחיו
סנו יתה: ונאו

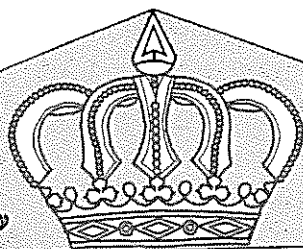
לחת צפה ואלו
כמשפטו ברוב מ
פירושו מתמלא

לע
ה. ויחלום

מספר חלומות
יודעו כי הוא
פ"ד בפסוק
ואולי כי נתג
העלוהו למע
עליונים ומה
כי עדיין ילטר
ביודעם כן יר
יפלו לפניו, כ
עליון ולמלציו
וכוא על דרך
החלומות הול
מרחמי ליה ו
שנספרו חלום
עמהם כמשפ
שגחה וקנאה
הכ
ויחלום יו
ל:
להשתרר עליו

כד בשלמא דב
דוקא. (כז)
נגידים מאחר ש

16

עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

בגזון ש"ת

ספר

יש משה משה, על התורה

הכינו וגם חקרו כבוד הרב הגאון הגדול חריף ובקי הצדיק הקדוש, בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, אור ישראל וקדושו, רכבו ופרשו, מאור הגולה,

מו"ה משה איש האלהים מייטלבוים וצוק"ל
אב"ד דק"ק אוהעל

בעהמ"ח ספר שו"ת השיב משה וספר תפלה למשה על תהלים

חלק ראשון - בראשית

הופיע אורו בראשונה בשנת הדר"ת זקנים בני בניו לפ"ק

ובעת נתחדש אורו ביתר שאת וביתר עז בתיקונים גדולים
כמבואר בשער השני

ברוקלין נ. י. • תשנ"ה לפ"ק

פי כן עשה לו כחונת פסים, לכך ניכר האהבה, על כן ויראו אחיו כי אותו אהב וגו', דזולת זה לא היה נראה להם, והבן.

שני הפירושים הם דברים אחדים עיי"ש (פ). ובהקדים לבאר אמרם ז"ל (שבת דף קמ"ה ע"ב) מפני מה תלמידי חכמים שנבבל מצוינים, (פירש רש"י ד"ה מצוינים) צגגדים נאים, מפני שאינם בני תורה. נראה לי דהא מצוהר צגיטין (דף נ"ב ע"ב) עמרם נבעא אפטורופס דיתמי הוי, אמו קרוביה לקמיה דרז נחמן, אמרי ליה קא לביש ומכסי מיתמי, אמר להו כי היכי דלשתמעין מיליה (פ). והנה בשבת (פרק צמה מדליקין דף כ"ג ע"ב) איתא האי מאן דחיל מרבנן וכו' והא גופיה הו צורבא מרבנן, ואי לאו בר הכי הוא (פ) משתמעין מיליה כלורבא מרבנן, עד כאן. ולפי זה מובן, דאם היו בני תורה בלאו הכי משתמעין מיליהו, אבל מפני שאינ בני תורה, לזה מוכרחים להיות מצוינים צגגדים כי היכי דלשתמעין מלייהו (פ), ועל פי זה מצוהר הגמרא הנ"ל והבן.

רבי בן זקונים הוא לו. פירש רש"י שגולד לו לעת זקנתו, ואונקלס חרגוס ארי צר חכים הוא ליה, שכל מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר שהיה זיו אקונין שלו דומה לו, עכ"ל. והנה על פירוש התרגום לבד קשה, מדוע לא מסר לשאר בניו כמו לו. ועל הדבר אחר קשה מה זה השבת צמה שזיו אקונין דומה לו. ועוד אי כפשוטו אמאי לא הכירו אותו אחיו (פ), והרי כתיב (בראשית מב, ט) והם לא הכירוהו.

ולפי זה יובן כוונת הכתובים, דאלולי ידענו דיוסף צר חכים, לא היה ניכר סימן האהבה מעשיית הכחונת פסים, דדילמא עשה לו זה מפני חסרונו מאחיו, דהם משתמעין מלייהו מפני חמתן ואינם צריכין לכך, אבל הוא צריך לכך. אבל מכיון דידעינן דאדרבה הוא היה הצר חכים, ואף על פי כן עשה לו כחונת פסים ניכר שפיר האהבה, וגם אלולי שידוע יפיו, היה אפשר לומר דהם היו יפים ואינם צריכין לכך, אבל מכיון שידענו שזיו אקונין דומה לו, וכבר העידו רז"ל (נבא מציעה פ"ד) שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון, ואף על פי כן עשה לו כחונת פסים, ודאי היא מרוב האהבה. ועל פי זה יתבאר וישראל אהב את יוסף וגו', ומפרש צמה היה ניכר אהבתו אליו, לזה אמר כי בן זקונים וגו' שני הפירושים הנ"ל, ועשה לו כחונת פסים, ר"ל ואף על

ע"י כן נראה כי שניהם בקנה אחד עולים, ויובן על פי מ"ש הרמב"ן צפרשת בראשית (ה, א) על פסוק זה ספר תולדות אדם, צסס רב שרירא גאון וז"ל: שמסרו החכמים אחד לחבירו הכרת פנים וקדרי השרטוטין וכו', ואין מוסרין סתרי תורה ורזין, אלא למי שראוין בו סימנים שראוי לכך, עכ"ל. והשתא אחי שפיר דמתחילה פירש ארי צר חכים וכו', ושלא תקשה מפני מה מסר רק לו ולא לשאר בניו, לזה אמר דבר אחר שהיה זיו אקונין דומה לו, ר"ל דודאי שם ועבר שמסרו רזי תורה ליעקב, היינו מפני שראו בו צהשרטוטין שיש לו סימנים הראוי לזה, ולפיכך גם יעקב לא מסרו רק ליוסף, מפני שהיה לו אותן השרטוטין של יעקב שהיה זיו אקונין דומה לו, מה שאין כן שאר בניו שלא היה להן אותן השרטוטין, לא היה יכול למסור להם, ושניהם דברים אחדים, והבן כי נכון הוא.⁽⁷⁾

— דרש מישה —

משתמעין מיליה מפני חשיבות תורתן (וכדלעיל בגמ' דצורבא מרבנן משתמעין מיליה) ע"כ היו מצוינין בלבושיהם כי היכי דלישתמעו מיליהו כמו שמצינו אצל עמרם צבעא הנ"ל שמפני חשיבות הבגדים משתמעו מיליה. (סז) ר"ל בעת שבאו לפניו במצרים לשבור אוכל, ואעפ"י שיצא מאתם בלא חתימת זקן

(פב) בדרושים דלהלן כי בן זקונים וכו'. (פג) פי' דעמרם צבעא היה אפוטורופוס של יתומים, ואמר לו ר' נחמן שיכול לקחת לו בגדים נאים מכספי היתומים כדי דלשתמעין מיליה, שיהא נראה כאדם חשוב וישמעו לדרביו. (פד) פירש"י: שאינו רגיל לעסוק בתורה. (פה) שכיון שאינם בני תורה ולא היו

ציונים: (ה) ע"י לקאן בפ' סוף ר"ה ויבר יוסף וכו', וע"ע בפ' קרח ד"ה המעט כי העליתנו וכו' שכתב הבחינה זו על משה רבינו עיי"ש.

ועל פי זה מבואר (הא דכתיב בפרשת מקץ) ויכר יוסף את אחיו, לפי שהיה צקי בהכרת פנים ושרטוטין כאצו שהרי מסר לו הכל, על כן הכירם כי בני ישראל המה, והס' לא הכירוהו כי לא היו בקיאין בזה. ויחכן דשני הפרושים אלו נובעים מן הפירוש הראשון שהוא עיקר הפשט שנולד לו לעת זקנתו, אך דעל זה לבד קשה מה השבח הזה, דזה דעת איש המוני להיות לו להצבה לילד כזה ביתר שאת, אבל לא דעת חכם אמיתי המתנהג על פי שכל. אך הענין הוא, שתלמידי חכמים כל זמן שמוקינין דעתם מתוספת, כי גשמיותם יותר נחלש ונפרד, כמ"ש המפרשים שם (ע"י כפי הרמב"ם ובפי הרע"ב) בהמשנה (מסכת קנים סוף פ"ג מ"ו), והנה הבנים שמולידין לעת זקנה הם בשלמות יותר, כמו שמצינו בצברהם שהוליד את יצחק בן ק' כמבואר במדרש. ואם כן הג' פירושים בקנה אחד עולין, ואין מקרא יולא מידי פשוטו והכל נובע מהפשוטו, (דמחמת שנולד לעת זקנתו היה בר חכים, שהיה זיו אקונין דומה לו, שהיה לו אותן השרטוטין), ועל דרך רמז מפורש הכל, והבן.

L

יחטא, ועוד כיון שהוא בר חכים, אגלאי מילתא שכדין עשה, וכמו שכתב הפרשת דרכים (בדרך האחרים דרוש א') על פסוק (ישעיה כט, כג) ולא עתה יבוש יעקב ברואתו ילדיו וגו' (סח), עיי"ש ותבין.

ועל פי זה יש לפרש גם כן כי ארד אל בני אבל שאלה (בראשית לו, לה), כי לפי מה שחשב רע ח"ו על יוסף, אז עלה בלבו להגלאי מילתא שעבר על איסור ב' אחיות שעמידה התורה לאסור, ועיין בעיר בנימין סי' קנ"ד שמביא מדרש ילקוט וו"ל: בשעה שנמכר יוסף, היה יעקב צוכה ואומר אזי לי שנשאתי שתי אחיות, והוא מבואר לדברינו אלה.

ועל פי זה יובן בפרשת ויחי (שם מח, ז) ואני צבואי מפדן וגו', על פי שהגביה שצטו של יוסף עד שמי רום, ושמה יאמרו השבטים מחשש הנ"ל, לזה אמר ואני צבואי מפדן, על פי דברי הרמב"ן (בראשית כ ה) שלא קיימו התורה רק בצורך, ולכך מתה אז ולכך לא נקברה במערה, והוא חירץ לשבטים וליוסף שלא קברה בצורך.

עוד ביאור על פירוש רש"י שנולד לו לעת זקנתו, ואונקלוס תרגם ארי בר חכים. דשניהם דברים אחדים הם, דולאי עיקר להצבה משום שהיה בר חכים, אך אליה וקוץ בה דיש בו חשש פסולת משום איסור שתי אחיות, אך דיעקב ודאי לא עשה במזיד, רק חשב דגר שנתגייר כקטן שנולד וכו' (יבמות כ"ב), דיאלו מכלל בני נח(יז) ואולי טעה בזה. אך כיון דבן זקונים הוא, שהרי כשנשאה היה בן פ"ד שנים, וכבר אמרו רז"ל (יומא ל"ח) כיון שעברו רוב שנותיו ולא חטא שוב לא

— דרש משה —

מ"ש רבינו לעיל בפסוק והוא נער את בני בלהה. (סח) עיי"ש שפירש לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו. היינו על נשיאת שני אחיות, כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו, היינו שהם כולם צדיקים זרע אמת, מזה ראייה דבדויתר נשאת, דאמרינן בקידושין ע' ע"א כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו הויין ליה

ועכשיו מצאוהו בחתימת זקן, מ"מ הו' להם להכיר אותו עפ"י מה שזיו איקונין שלו דומה ליעקב. (פז) ר"ל דמשום שיצאו מתורת בני נח אף לקולא, הו' יכול לסמוך על הגיור של רחל ולא הדיחשבו כקטנות שנולדו ולא כאחיות, ועי' בזה פרשת דרכים דרך האחרים דרוש א' בשם הרא"ם ומהר"ש יפה, וע"ע

יוסף אל-אביו בני הם אשר-נתן-לי
 אלהים בזה ויאמר קחם-נא אלי
 ואברכם: ^{שני} ועיני ישראל פָּבְדוּ
 מִזֶּקֶן לֹא יוּכַל לִרְאוֹת וַיִּגַּשׁ אֹתָם אֱלֹוֹ
 וַיִּשָּׂק לָהֶם וַיַּחַבֵּק לָהֶם: ^ד וַיֹּאמֶר
 יִשְׂרָאֵל אֱלֹוֹסֶף רְאֵה פָנַי לֹא
 פָּלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים נָם

בני אנון די יתב לי יי הקא ואמר
 קרבנון בעזן קותי ואברכנון:
 ועיני ישראל יקרן מסיבו קא
 יבול קמחזי וקרוב יתהון קותה
 ונשיק קהון ונפיה קהון: יא ואמר
 ישראל קיוסף קמחזי אפיד קא
 סקרית וקא אחזי ותי יי אף ית

בניו: יב ואנ
 קרמוהו וסני
 ארעא: יג ודנ
 ית אפרים
 ד' ישראל ויה
 מימנא דיש
 יד ואושיט יש
 על רישא ד
 וית סמאלה
 אחקמינון ק

לקט בהיר

רש"י

כד) פי' הראה לו בזה שהשמו חס הנניס נשאה לו כדת
 ודכין ע"י חופה וקידושין, גם תפסו זה קדושין לפי שהיתה
 מזרע יעקב, או שגיירה כדון, אבל אחר האמת ידע יוסף
 שלא זו הגורם, ואפילו אחר שיוודע לאביו מקורם הטבור לא
 ישנו אליו בזה השראת השכינה, לזה התפלל ונקש רחמים
 (לבוש), אבל יעקב שמעז שלידתם גרם לא נקש רחמים כי
 מה יועיל (מ"ל): כד) ק"ל למה אמר קחם ולא חס
 אל, אבל חלה הלקיחה ביוסף שהוא היה שהתפלל וחזרם
 ולקחם למקום קדוש, ולפי"ז יהיה פי' הכתוב בהושע עו"ה
 (ואנכי) הקב"ה (תרגלתי) השיבותי רוחי ביעקב (לאפרים) בשביל יוסף שנקרא אפרים כידוע (קחם על זרועותיו) עד שלקחם
 יוסף על זרועותיו של יעקב, ובוה אחי שפיר שהכתוב החזיל בלשון יחיד "אפרים" וסיים בלשון רבים "קחם"
 (מ"ל): כו) האריך רש"י, ולא די לו לומר לא פללתי לא חשבתי, כי זה יהיה משמע שלא חשבז עליו בכלל ששנה ממנו, לא

שליכן רלויין לצרכה: (ט) בזה. הראה לו שער
 אירוסין^{כד} ושער כתובה (מ"ב), ונקש יוסף רחמים
 על הדבר ונחה עליו רוח הקודש (תתנ): ויאמר קחם
 נא אלי ואברכם. ^{כד} זה שאמר הכתוב (הושע י"א ג)
 ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו, תרגלתי
 רוחי ביעקב בשביל אפרים עד שלקחן על זרועותיו:
 (י"א) לא פללתי, לא מלאתי לבי לחשוב* מחשבה^{כז}
 שאראה פניך עוד: פללתי, לשון מחשבה (היק), כמו

שינוי נוסחאות • להסבר

אור החיים

שחיהו הצרכה בתגבורת האהבה והחיבה, ולזה
 שאל מי חלה כדי שישמע מפי בנו החביב אללו
 לומר בני הם ויהמו מעיו להם, והוא סוד (ירמיו
 ל"א) מדי דברי צו וגו' רחם ארחמנו וגו':
פ. אשר נתן לי וגו'.^כ דרך הדיוקים כשזכרים
 בטוב אשר הגיעם חולקים כבוד לה'
 כי הוא הנותן, כאומרו (ל"ג ה') הילדים אשר נתן
 חלבים וגו'. ואומרו (כ"ה)^כ כפי הפשט כי אפילו
 בימי גלותו צאריך נכריה חננו ה"כ). גם רמז
 למתאמרם ז"ל (בוטב ל"ו) כי עתיד היה יוסף
 להוליד י"ב שבטים ועל ידי מעשה אשת פוטיפר

נרצבו מצין לפורני ידיו י' עיפות ולא נשארז אלא ב',
 והוא שרמזו באומרו בזה זה בגמטריא י"ב במקום
 י"ב נתן לו חלבים ב'. ודקדק לומר חלבים שיורכ
 על המשפט:
י. ועיני ישראל וגו'. נריך לדעת למה כתב
 כודעה זו במקום זה, ומה קשר
 ושייכות לדבר זה עם הסמוך לו וישק להם
 ויחבק להם. עוד נריך לדעת אומרו להם שהיה לו
 לומר וישק אותם, ואולי ששני דקדוקים אלו כל אחת
 מתרלת חברתה כי ללד שכדו עיניו מוזקן היה
 מחבק שלא במקום החיבוק ומנשק שלא במקום

אור בהיר

ע) מיטות מיוחדים, וכי יש בניס שאין חלקים נותם. ע"א) פשיטא שהיה במלרים, ומה נפקא מינה. ע"ב) וזה גם כן להוכיח

(כ"ה) פי"ז ב) כ
יוסף אתם.
 ברכיו כדי לזכ
 עליוסם ולברכו
 מלפני חביו:
 ישראל. כצו
 הצרו, וכיון
 (יד) שכל או
 שינוי נוסחאות • שיהא
 כראוי, גם מה ז
 שיעשה מה שעש
 אמרו חז"ל שאם
 משום דרך ארך,
 באמתלא כדי לה
 לאחוריו ואח"כ
 להשתחוות לפני
 לאחוריו והשתחו
 את מנשה בשמאל
 אותם

הנישוק ולזה
יד. שכל

חסד ה'. ע"ג)
 אבל יעקב רלה לז

אֶת־זַרְעָהּ: יב וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֶתְּם מֵעַם
 בְּרַכּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְאַפְּיוֹ אַרְצָה: יג וַיִּקַּח
 יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ
 מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשְׁמָאלוֹ
 מִיַּמִּין יִשְׂרָאֵל וַיֵּנֶשׂ אֵלָיו: יד וַיִּשְׁלַח
 יִשְׂרָאֵל אֶת־יָמֵינוּ וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ
 אֶפְרַיִם וְהוּא הַצֶּעִיר וְאֶת־שְׁמָאלוֹ
 עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שֵׁבֶל אֶת־יָדָיו כִּי

בְּנֵיהֶם יב וַאֲפִיק יוֹסֵף וְהָיוּ מִן
 קְדָמוֹהֵי וְסָגִיד עַל אֶפְהוֹי עַל
 אַרְצָה: יג וְדָבַר יוֹסֵף יַת תְּרוּיָהוֹן
 יַת אֶפְרַיִם בְּיָמֵינָהּ מִסְּמָאלָא
 דְּיִשְׂרָאֵל וְיַת מְנַשֶּׁה בְּסְמָאלָהּ
 מִיַּמִּינָהּ דְּיִשְׂרָאֵל וְקָרִיב לְיָתָהּ:
 יד וְאֹשִׁישׁ יִשְׂרָאֵל יַת יָמֵינָהּ וְשׁוּי
 עַל רִישָׁא דְאֶפְרַיִם וְהוּא זַעִירָא
 וְיַת סְמָאלָהּ עַל רִישָׁא דְמְנַשֶּׁה
 אַחְכְּמִינֹן לְיָדָיו אַרְי מְנַשֶּׁה

לקט בהיר

רש"י

חשב לראותו ולא חשב שלא לראותו, וזה אינו שהרי חשב שלא לראותו, ולא מש זכרוננו מדעתו, לזה אמר שלא היה יכול להעלות על דעתו מחשבה לראותו, וזה ממש כאילו אמר שתמיד חשב עליו שלא לראותו, וזה הוא משמעות פלתי (ג"א), או יאמר לא מלאני לבי פי' הגם שעלה בדעתי לראותך ע"י נס ופלא אבל כשדנתי בלבי מלד הסבירא מעולם לא בא לידי גמר (ב"ב): כזו קשה לרבינו, למה הוציאם ואם כדי ליצנם, למה לא יצנם עודם בין ברכיו, גם למה לא סמך שהמנצח כשיראה לתת עליהם ידו ידקדק לסדרם כראוי, גם מה זאת ההשתחויה, לזה אמר מה שאמר צ"ב פסוקים הללו, וזה תוכן פירושו, כי יוסף חשב וחשב את אביו שיעשה מה שעשה להקדים את אפרים, מפני שכבר אמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, הרי הקדים את אפרים, גם אמרו חז"ל שאפרים היה בר חכים ליה לישיב ארצו בקציעות, ויוסף לא רצה לזה, גם לא רצה לאמור בפירוש לאביו חששתו משום דרך ארץ, ואביו יענה לו מאי סלקא אדעתך, לזה עשה החבולה שלא יהיה ניכר מחשבתו והוציא אותם מעם ברכיו באמתלא כדי להכניסם לברכה, כי עד עתה נשק והבק אותם, וצרכה לרץ הכנה, וכשהוציאם הוציא קודם את מנשה ונתנו לאחוריו ואת"כ הוציא את אפרים ונתנו ג"כ לאחוריו בניו ובין מנשה, והראה שעשה זאת מפני שיהיה לו מקום פנוי להשתחוות לפני אביו להודות על העזר ששקם והצקם על עמיד שיצרכם, לזה נתן אותם לאחוריו וחזר גם הוא לאחוריו והשתחוה, וכשראה ליתן בניו אל יעקב פגע באפרים תחילה ולקח אותו בימינו והעמיד אותו לפני יעקב ואת"כ לקח את מנשה בשמאלו והעמיד אותו לימין יעקב, וחשב שכאשר יראה אביו שהמעשה כבר נעשה צדיעבד לא יעשה מעשה להפך אותם, וזהו יעלו דברי רבינו כפתור ופרח, אשר לכאורה נראים כל דבריו כאן כמוותרים (מ"ל):

(וכפי ש"י ז') הביאיו עליה עבו פלולה: (יב) וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֶתְּם. לאחר ששקם"י הוציאם יוסף מעם ברכיו כדי ליצנם זה לימין וזה לשמאל לסמוך ידיו עליהם ולברכם: וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְאַפְּיוֹ. כשחזר לאחוריו מלפני אביו: (יג) אֶת אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל. הוצא לקראת חבירו ימינו כנגד שמאל חבירו, וכיון שהוצא* הכבוד מיומנו* לברכה: (יד) שֵׁבֶל אֶת יָדָיו. כהרגומו אחכמינון, צהשכל שינוי נוסחאות: שיהא * מוסר

אור החיים

הנישוק ולזה אמר להס"י ולא אמר אותם והבן: כי מנשה הבכור"י ואף על פי כן וגו'. והנכון בעיני הוא לפי מה שקדם הכתוב להודיע כי עיני ישראל כדדו מזוקן לא יוכל הכיר מי הוא הבכור ומי הוא

יד. שכל את ידיו כי וגו'. אמר תיבת כי והוא טעם להפך, יש שפירשו על זה הדרך

אור בהיר

ע"ג) למשל שהבק לרגלם, או נשק לכרסם, וזה לא נקרא חיטוק וחיטוק לגבי הילדים, על כן חין לומר שהבק ונשק אותם, אבל יעקב רצה להבק ולנשק, וכאילו אמר שגם להם חיטוק וחיטוק, אבל לא הגיעם. ע"ד) הגם שמנשה הבכור, אבל אינו מדויק

21

כארו בלבנו ישגה

צדיק כתר יפרח

בעדהש"ח

ספר

ייטב לב

על חמשה חומשי תורה

חלק ראשון

בראשית שמות

הבינו גם תקרו כ"ק הרב הגאון הקדוש המפורסם צדיק יסוד עולם,
אור ישראל וקדושו, רבבו ופרשו, מופת הדור מאוד הגולה,
מרן יקותיאל יהודה שייטלבוים זצוקללה"ה

אב"ד דק"ק סיגעט רצ"ו

בעמח"ס ייטב פנים על מועדים, רב טוב עה"ה
ושו"ת אבני צדק על ד' חלקי שו"ע

יצא לאור במשך כל השנים ע"י נכד חותן המהבר וללה"ה
הרה"ח מוה"ר אפרים יוסף דוב אשכנזי ז"ל
ש"כ ובן ביתו של מרן הגה"ק מפאטמאר זצ"ל
מהדורא חדשה ומתוקנת באותיות מאירות עינים
ע"י הוצאת ספרים ירושלים

בדוקלין רצ"ו

שבט תשס"ז לפ"ק

22

ופירשו (עבודה זרה נג) שאינו לאלקות הרבה.
 והיינו אומרו מי אלה דייקא, המרומו על
 כוונות רבות לעצמו. ויאמר יוסף (וגו') בני הם
 אשר נתן לי אלקים כזה דייקא, הכוונה
 מיוחדת לשמו יתברך המכונה זה, כדאיתא
 במדרש שמיני (תורת משה ר"פ שמיני ה"ו) על
 הפסוק (ויקרא מ"ג) זה הדבר אשר צוה ה' תעשו,
 אותו יצר הרע תעבירו מלפנים ותהיה
 עבודתכם מיוחדת לפניו, ועיין שם באור
 החיים ותבין. וזהו שאמר (שם י"א) ראה פניך וגו'
 והנה הראה אותי, לא אמר לי, כי אם אותי,
 כלומר עצמותי ובהינני שכונתי רק לשמו
 יתברך, גם את זרעך, כלומר גם לך בהוליד
 את זרעך, כאמור:

ויאמר אנכי אעשה בדרך ומן לו אנכי
 שפת יתר. ונראה לי, כי יעקב אמר

(שם כ"ט) ועשית עמדי חסד ואמת, פירש רש"י
 חסד שעושיק עם המתים הוא חסד של אמת,
 שאינו מצפה לתשלום גמול. ואמנם אמת
 הדבר שאינו מצפה לתשלום גמול ממנו, אבל
 עם כל זה יכול לצפות לתשלום גמול מוולתו,
 על דרך שאמרו (מ"ג פ"ג ה"ג) דקבר יקברונו
 ידוול ידלנו, ובפרט יוסף שידע בנפשו שהוא
 יצוה כן לבני ישראל (להלן נ"ג) והעליתם את
 עצמותי, אם כן זה גמולו, כי במדה שאדם
 מודד מודדין לו (גמלה י"ב). ויעקב אמר חסד
 ואמת, שלא יצפה לשום גמול כי אם עשות
 רצונו כמצוה עליו, לבן הקדים יוסף ואמר
 אנכי כלומר אם שאנכי צריך לאותו דבר
 לצוות כן אהרי, עם כל זה הלילה לי לעשות
 מכה תשלום גמול, כי אם אעשה בדרך
 לעשות חסד של אמת, בלתי לחי לבדו:

ויאמר ישראל אל יוסף ראה פניך לא
 פללתי והנה הראה אותי אלקים גם
 את זרעך ומה יא. יש לדקדק דהיה ראוי לומר

הראה לי, מה זה דקאמר אותי. גם אומרו
 "את", שפת יתר. ונראה לי על פי מה שכתב
 רש"י על הפסוק (לעיל ל"ג) כי בן זקנים הוא לו,
 שכל מה שלמד משם ועבר מסר לו, דבר אחר
 שהיה זיו איקונין דומה לו. ועיין בספר ישמח
 משה (פר' וישב ד"ה כ"ב) ששני הפירושים עולים
 בקנה אחד, מחמת שהיה לו זיו איקונין שלו
 ואת השרטוטין שהיה ליעקב הראוי למסור
 לזה רזי תורה, לכך מה שלמד מסר לו. נמצא
 שהיה ליוסף קלפתר פניו ותוארו של יעקב.
 וזהו שאמר (שם מ"ג) אמותה הפעם אחרי
 ראיתי את פניך המיוחד לך, כי עודך הי
 בהינת צדיק הנקרא הי (וזהו מקו קמנו, כי הש
 פן מחמת זוהמת מצרים בהשתקעו שם אולי
 נשתנה תואר פניו וצלם אלקים שהיה עליו
 דמות דוקנו של יעקב. ועיין מה שכתבתי
 לעיל פרשת וישב לפרש אומרים ד"ל (וכס"ה ה"א)
 שנראית לו דמות דוקנו של אביו בהלוק, עיין
 שם כי הוא נחזין לכאן:

וזהו שאמר לו ראה פניך לא פללתי, כי
 הששתי אולי נשתנה מכה איזה המא
 הלילה, והנה הראה "אותי" אלקים, היינו את
 עצמו דמותי וצלמו, לא מבעיא עליך אלא גם
 את זרעך, עם זרעך, שגם הם יש להם דמות
 דוקנו של יוסף הדומה ליעקב, והבן זה
 (ובילדותי אמרתי פירוש זה לפני מוולתי"ה
 וקלמו):

ויקח יוסף וגו' את אפרים בימינו משמאל
 ישראל ואת מנשה בשמאלו מימין
 ישראל וגו' שכל את ידיו כי מנשה הכבוד
 ומה ג-כ"ג ופירש רש"י, אף על פי שמנשה
 הכבוד, אולם התרגום מפרש אהבמינון לידו
 ארי מנשה בוכרא. ולדידה קשה מאי בעותן
 טעם הוא זה, אהרבה כיון שמנשה הכבוד
 ראוי לו הברכה מימין, ואמר יוסף אל אביו

א את
 מצרים
 יצאים
 יאותם
 יתקא
 ית ה
 יחנית
 יג כי
 יברא
 ילשם
 יאם
 יס רק
 יט הוא
 ילה
 יינו
 ילא
 יבוש
 יתו
 יחת
 יעשה
 ילא
 יו פן
 ישל
 יבני
 ירשי
 ישה
 יאותו
 יאותו
 ישם
 יחק